

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

18^e JAARGANG

WOENSDAG 12 APRIL 1933

No. 902

NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT.

Curatoren: Mr. G. Vissering, Voorzitter; Ir. A. Plate, Onder-Voorzitter; C. H. van der Leeuw, Penningmeester; Mr. W. M. van Lanschot; Mr. L. J. A. Trip; E. D. van Walree. Directeuren: Prof. Mr. F. de Vries; Prof. Dr. N. J. Polak; Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart, Directeur-Secretaris.

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN.

COMMISSIE VAN ADVIES:

Prof. Mr. D. van Blom; J. van Nasselt; Jhr. Mr. L. H. van Lennep; Mr. K. P. van der Mandele; Prof. Dr. N. J. Polak; Mr. Dr. L. F. H. Regout; Dr. E. van Welderen Baron Rengers; Prof. Mr. H. R. Ribbius; Jan Schilthuis; Mr. O. J. Terpstra; Prof. Mr. F. de Vries. Gedelegeerd lid: Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart. Redacteur-Secretaris: Dr. H. M. H. A. van der Valk. Secretariaat: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam. Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties f 0,50 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Diltmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

BERICHT.

In verband met de a.s. feestdagen zal het volgende nummer een dag later verschijnen.

12 APRIL 1933.

Op de geldmarkt bleef de geldruimte ook deze week weder aanhouden. In de tarieven kwam intusschen niet veel verandering. De prolongatierente noteerde weder 1 pCt. en callgeld bleef op omstreeks $\frac{1}{2}$ pCt. goed verkrijgbaar. Alleen particulier disconto was iets lager, vooral door het vrijwel geheel ontbreken van wissels. De posten, die aangeboden werden, konden voor $\frac{7}{16}$ pCt. gemakkelijk plaatsing vinden. Ook in schatkistpapier ging weinig om tot vrijwel onveranderde koersen.

* * *

Blijkens den weekstaat van De Nederlandsche Bank nam de binnenlandsche credietgeving met f 5,4 miljoen af; de post binnenlandsche wissels daalde met f 454.000 en de post beleeningen met f 4,9 miljoen. De buitenlandsche wisselportefeuille is met f 404.000 gestegen; daarentegen liepen de diverse rekeningen onder de activa der Bank met f 650.000 terug.

De goudvoorraad blijkt met f 7 miljoen te zijn vermeerderd; de voorraad zilver nam met f 716.000 af.

Onder de passiva der Bank vertoont de biljettencirculatie een inkrimping van f 19,8 miljoen. De saldi in rekening-courant stegen met f 20,2 miljoen; de saldi van 's Rijks schatkist en van anderen klommen respectievelijk met f 6,3 miljoen en f 13,9 miljoen. Het beschikbaar metaal-saldo bedraagt f 6,— miljoen meer dan de vorige week; het dekkingspercentage is onveranderd op nagenoeg 83 pCt. blijven staan.

* * *

Deze week is op de wisselmarkt betrekkelijk kalm voorbijgegaan. De omzetten waren ook nu weder gering. De aandacht werd wel hoofdzakelijk getrokken door de daling van den Markenkoers, die door tal van ongunstige factoren beïnvloed werd. In de eerste plaats bracht het bericht, dat het disconto-crediet door de Reichsbank zal worden terugbetaald al dadelijk een onbegrijpelijke stemming op de markt. Daarbij kwam nog, dat toevalligerwijze groote posten Markten ten verkoop aangeboden werden, waarvan de plaatsing

door gebrek aan koopers nogal moeite scheen te kosten, wat de koers ook al geen goed deed. Dan waren er de Duitse vluchtelingen, die over de grijs kwamen en die zich niet alle gehouden hadden aan de voorschriften, dat slechts M. 200 aan bankbiljetten mochten worden uitgevoerd. Door het groote aanbod van bankbiljetten daalde de koers van 58.80 tot onder de 57, waarop tenslotte weder een reactie tot 58.15 volgde. Tenslotte viel er veel aanbod waar te nemen van effecten-Sperrmarken; velen, die de toestanden bij onze Oostelijke naburen niet vertrouwen, hebben getracht zich van hun bezit te ontdoen. De koers liep dan ook tot onder de 34 terug; slot ca. 35.50. Hoewel de twee laatstgenoemde punten wel geen directen invloed op den koers van uitbetaling Berlijn hebben, kan toch den psychologischen invloed daarvan niet worden ontkend. Over de geheele week genomen, toonde de Markenkoers het volgende beeld: 58.90—57.60—58.50. Het Pond Sterling lag zwakker in de markt: 8.49—8.46. Dollars fluctueerden hier slechts weinig: 2.4780—2.4750—2.4775. De verlaging van het officiële disconto te New-York tot 3 pCt. had natuurlijk geen invloed. Het particulier disconto voor bankaccepten is tot $\frac{1}{2}$ pCt. teruggegaan. De opheffing van het goud-embargo gaf weder een zeker vertrouwen in de toekomst van den Dollar, waarover nog niet door een ieder gunstig wordt geoordeeld. In Londen was de Dollarnoteering tamelijk stabiel 3.42 $\frac{1}{2}$ —3.41 $\frac{1}{2}$. Fransche Francs vaster: 9.74—9.74 $\frac{7}{8}$. Belga's zonder veel verandering rond de 34.55. Zwitsersche Francs 47.84—47.86 $\frac{1}{2}$. Lires bleven ongeveer 12.68. Peseta's ca. 21. De Noordelijke wissels met het Pond iets lager: Kopenhagen 37.80. Oslo 43.32 $\frac{1}{2}$, Stockholm 44.80. Canadeesche Dollars 2.05 $\frac{1}{2}$.

Op de termijnmarkt was het niet gemakkelijk tot zaken te komen; meest had de markt een eenzijdig karakter. Ponden noteerden op één- en drie maanden $\frac{5}{16}$ en $\frac{9}{16}$ c. agio. Dollars deden 100 en 285 punten disagio. Fransche Francs 1 en 2 $\frac{1}{2}$ c. déport.

Van de goudmarkt valt weinig te zeggen. In baren vielen slechts weinig omzetten te noteeren; de slotprijs was ca. f 1.648. Eagles deden 2.50 $\frac{1}{2}$ en Sovereigns 12.19. Over Markten-bankpapier is hierboven reeds een en ander vermeld. Shilling-noten noteerden 26.30.

LONDEN, 10 April 1933.

De verschillende coupon- en dividend-gelden per 1 April waren in het begin van de vorige week blijkbaar nog niet in de markt teruggevloeid, zoodat geld beter bruikbaar was dan verwacht was. Half April zijn de £ 10 miljoen uitgelote stukken der 3 pCt. Treasury Bonds betaalbaar, zoodat geld overvloedig zal blijven.

Op de discontomarkt had men verwacht, dat de nieuwe schatkistpromessen tegen een voor de markt gunstiger percentage zouden worden ingeschreven (pl.m. $\frac{11}{16}$). Het was daarom een heele teleurstelling toen de gemiddelde koers $\frac{9}{16}$ pCt. bleek te zijn, zoodat op de inschrijvingen van de markt niet werd toegewezen. De noteering voor drie-maands prima bankaccepten is nu $\frac{9}{16}$ — $\frac{11}{16}$ pCt.

Op den bankstaat van Woensdag l.l. komen de veranderingen in de cijfers in verband met de verlaging der fiduciaire biljetten-uitgifte tot uitdrukking.

De verhooging tot £ 275 miljoen, waartoe na September 1931 veiligheidsshalve was besloten, is nooit anders dan eene formaliteit geweest, daar er in de practijk van de verhoogde uitgifte nooit gebruik is gemaakt. Nu de Bank door hare goudaankopen hare reserve belangrijk heeft versterkt, is de verhooging van de fiduciaire uitgifte voorloopig althans onnoodig en daarom vervallen.

VERSNELDE BRUGGENBOUW.

Voor den schrijver van een artikel in de E.-S. B. van 19 October 1932, waarbij versnelde uitvoering van het wegen- en bruggenplan in overweging werd gegeven, was de indiening van een wetsontwerp om te komen tot versnelden bruggenbouw uitteraard een voldoening. Verbetering van de verbindingen tusschen de verschillende deelen van ons land, versterking van den band tusschen Rotterdam en de Zuidelijke provinciën, orders voor de noodlijdende metaalindustrie, arbeid voor werklooze metaalbewerkeren, het is alles toe te juichen. In beginsel kon men voor dit wetsontwerp gunstig gestemd zijn.

Geldt dit ook voor de uitwerking? Oppervlakkig beschouwd vertoont deze overeenkomst met de gedachten, in bovenvermeld artikel in October jl. door mij ontwikkeld. Ik gaf in dat artikel o.a. in overweging, voor den bruggenbouw concessies te verleenen aan particulieren, die het recht zouden verkrijgen tot het heffen van bruggeld, totdat het Rijk de verbinding overneemt of totdat een bepaald bedrag aan bruggelden is gebeurd. Het wetsontwerp betreft zulk een concessie, te verleenen aan de N.V. „Versnelde Bruggenbouw”, met recht van tolheffing tot 1947. Bruggen bij Rotterdam, Dordrecht, Moerdijk en Hendrik-Ido-Ambacht zouden op deze wijze worden tot stand gebracht en geëxploiteerd.

Intusschen worden de bruggen, die deel uitmaken van de meer Oostelijk gelegen verbindingen tusschen Zuid en Noord (Keizersveer—Vianen en Nijmegen—Arnhem) rechtstreeks door middelen uit het Wegenfonds tot stand gebracht. De op Amsterdam gerichte verbindingen van Brabant, Limburg, de Kempen, Luik, de Rijnprovincie en de Betuwe zullen tolvrij zijn. Daarentegen zal het verkeer van al die gewesten met Rotterdam of den omweg over Utrecht moeten maken, of bij ten minste twee bruggen tol moeten betalen. Het moeten wel dringende redenen zijn, die ertoe leiden, het zoo bedrukte Rotterdam en het Westelijk deel van Noord-Brabant in dit opzicht in ongunstige conditie te brengen.

Zeker, Rotterdam heeft liever een bruggenstelsel met tolheffing dan den tegenwoordigen verentoeestand. Maar desniettegenstaande is en blijft tolheffing een pis aller, waartoe slechts bij uiterste noodzaak dient te worden overgegaan. En dit klemt temeer, waar andere verbindingen tolvrij zullen zijn.

Zulk een uiterste noodzaak ware er, indien het Rijk niet in staat zoude zijn, het bruggenstelsel tot stand te brengen, indien het voor financiering van de versnelde uitvoering vereischte de kapitaalkracht van Rijk en Wegenfonds zou te boven gaan. In dat geval zou men de versnelde uitvoering slechts kunnen bewerkstelligen door de financiering aan particulieren over te laten en dan zou men uitteraard dien particulieren een bate in den vorm van tolheffing moeten in uitzicht stellen. Dit denkbeeld ontwikkelde schrijver dezes in bovengenoemd artikel. De Memorie van Toelichting tot het onderhavige wetsontwerp deelt mede, dat het ook door de Regeering is overwogen, maar, gezien de groote moeilijkheden, aan de regeling van de onderlinge verhoudingen en van de risico's verbonden terzijde gesteld. De versnelling van het tempo, die van de medewerking van particulieren het gevolg zoude zijn, is daardoor opgeofferd.

De versnelde bruggenbouw zal, volgens het plan, gefinancierd worden door het Rijk, op enkele duizenden guldens na, waarvoor door andere publiekrechtelijke lichamen wellicht in het stichtingskapitaal zal worden deelgenomen. Het Rijk zal de benodigde gelden aan de te stichten vennootschap voorschieten, rente en aflossing zullen worden betaald uit de tolheffing en uit een jaarlijksche bijdrage van het Wegenfonds.

Dit komt dus neer op versnelde uitvoering, gefinancierd door leening, ofwel op het brengen van de uitgaven op den kapitaaldienst van de jaren, waarin de uitgaven worden gedaan, teneinde ze eerst in latere

INHOUD:

	Blz.
VERSNELDE BRUGGENBOUW door Prof. Dr. N. J. Polak ..	296
Omzetbelasting door Mr. Dr. E. Tekenbroek	297
Het handelsverdrag tusschen Nederland en de Belgisch-Luxemburgsche Economische Unie door D. C. Renooij	299
De structuur van de bevolkingsrubber in Nederlandsch-Indië door Dr. W. H. de Jong met Naschrift door J. F. Haccoë	300
AANTEKENINGEN:	
De internationale botermarkt in 1932	305
Statistiek van de prijzen van tuinbouwproducten....	306
INGEZONDEN STUKKEN:	
De weg uit de depressie door Prof. Dr. W. C. Mees R.Azn. met Naschrift door Prof. Dr. C. A. Verrijn Stuart	306
ONTVANGEN BOEKEN	307
MAANDONJFERS:	
Hypotheekrente in Nederland	308
Emissies in Maart 1933.....	308
Overzicht der opbrengsten van het Staatsbedrijf der P.T.T.....	308
Giro-omzet bij De Nederlandsche Bank	308
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	309—314
Geldkoersen. — Wisselkoersen. — Bankstaten. — Goederenhandel.	

jaren ten laste van den gewonen dienst te vereffenen.

Is daárvor nu een naamlooze vennootschap, is daárvor nu tolheffing noodig? Ik geloof van niet. Het Wegenfonds kan zelf van het Rijk leeningen opnemen, het doet dat reeds, zij het onder andere aflossingsvoorwaarden. Maar de vorm is hier bijzaak, hoofzaak is de tolheffing. Terugbetaling in grootere termijnen en/of over een langere periode ten laste van het Wegenfonds maakt de tolheffing geheel overbodig en verandert aan het financieringsprobleem tijdens den bouw hoegenaamd niets.

De stukken, door de Regeering in deze aan de Kamer overgelegd, bevatten een raming van uitgaven en inkomsten. Voor bouwkosten is 21 miljoen gulden geraamd, te verwerken in zes jaar. Het Wegenfonds zal volgens deze raming 14 jaarlijksche termijnen van f 1.600.000 bijdragen. Onderhoud en bediening komen tot 1947 ten laste der N.V., hiervoor is een jaarlijksch bedrag geraamd, dat van f 125.000 in 1936 geleidelijk stijgt tot f 250.000 in 1944 en volgende jaren. Een sedert 1936 stijgend bedrag aan tolbaten is tot en met 1947 op totaal ruim 6½ miljoen begroot.

Zonder tolheffing zullen de bedieningskosten wel 25 à 50 mille minder bedragen. De netto-derving aan batén zal dan op 6 miljoen kunnen worden gesteld. Met de rente wegens langzamer amortisatie zou het Wegenfonds deze inkomstenderving kunnen vergoeden door nóg zes jaar zijn jaarlijkschen termijn bij te dragen. Zou dat een te zware last zijn voor dit Fonds? Zeer zeker niet; het Fonds heeft jaarlijksche vaste inkomsten uit Wegenbelasting en Rijwielbelasting tot een bedrag van thans 19 miljoen, inkomsten, die door de verkeersverbeteringen, vooral ook door het opheffen van het isolement van de Betuwe, het Dordtsche eiland, IJsselmonde en den Alblasserwaard, vermoedelijk ter dege zullen toenemen.

Bij deze berekening is gevolgd de raming, die in de stukken voorkomt. Daarbij is op te merken, dat men op een 5 pCt. rentevoet voor de leeningen heeft gerekend. Tot dusverre verkreeg het Wegenfonds voorschotten van het Rijk tegen 4 pCt., ook in den tijd, toen het Rijk zelf tegen 5 pCt. leeningen opnam. En de onderhoudskosten van de bruggen worden, in tegenstelling met wat tot dusverre geschiedde, niet ten laste van het Rijk, maar ten laste van het verkeer over deze bruggen gebracht.

Met 4 pCt. rente, zonder tolheffing, met lagere bedieningskosten, met onderhoud ten laste van den Waterstaatsdienst, vraagt dit geheele plan een jaarlijksche bijdrage van het Wegenfonds groot f 1.800.000 tot 1948 of van f 1.600.000 tot 1951.

Nogmaals, tolheffing heeft slechts zin, als het Rijk niet tot financiering, tot uitwerking van plannen, enzovoort in staat is, als dientengevolge de bouw op zich zou moeten laten wachten. Maar als het Rijk dit alles toch op zich neemt, dan is er geen enkele reden om de belanghebbenden bij een bepaalden verkeersweg de boete te laten betalen voor het feit, dat men dien verkeersweg en dus die belanghebbenden bij andere heeft achtergesteld.

Versnelde bruggenbouw, gefinancierd door het Rijk, dient te impliceren tol-vrijdom; het Wegenfonds heeft vaste inkomsten genoeg om in den loop der jaren de amortisatie der bouwsommen te kunnen bewerkstelligen.

P.

OMZETBELASTING.

De schatkist heeft op korten termijn geld nodig; het behoeft ons dan ook niet te verwonderen, dat men van Regeeringswege zoekt naar nieuwe inkomstenbronnen. De nood van onze schatkist doet ons tegenover belastingvoorstellen minder kritisch staan dan in normale tijden. Betreft het tijdelijke heffingen, dan steekt daarin niet zoozeer een gevaar, ook al zou men dezen graag dermate ingericht zien, dat zij, van een principiëel standpunt bekeken, te aanvaarden zijn. Betreft het een heffing, die voorbestemd is, om niet van tijdelijken aard te zijn, dan is het van groot belang na te gaan, of de belasting principiëel te verdedigen is; het feit, dat het betreffende voorstel op korten termijn in het Staatsblad als wet moet verschijnen, mag daarvoor geen beletsel vormen.

Zulks nu is het geval met het aanhangig gemaakte wetsontwerp voor een omzetbelasting. In de Memorie van Toelichting laat de Minister duidelijk doorschemeren, dat deze belasting, als zij er eenmaal is, wel niet meer zal verdwijnen.

Het treft ons, dat aan een principiële motiveering van een omzetbelasting in de M. v. T. zoo weinig aandacht wordt besteed. De M. v. T. somt een vijftal voordeelen van deze belasting op, die op het eerst gezicht reeds den indruk maken meer bedoeld te zijn als een opsomming van praktische, fiscaal-technische voordeelen. Laten wij die in de M. v. T. opgesomde voordeelen één voor één eens van meer nabij bekijken.

1). „Hare opbrengst belooft zelfs bij heffing van een zeer matig percentage een aanzienlijk bedrag.”

Dit heeft de omzetbelasting gemeen met elke heffing op een massaal verschijnsel, maar zegt omtrent het principiëel gemotiveerd zijn der belasting niets. Een dubbeltje of een kwartje geheven van allen, die bioscopen, voetbal-, wiel-, bokswedstrijden etc. bezoeken, geeft naar alle waarschijnlijkheid ook een groote opbrengst. Bij een dergelijke belasting kan men dan nog wijzen op het feit, dat men van menschen, die in deze benarde tijden nog geld kunnen besteden voor dergelijke gemakkelijkheden, met recht een offer voor den fiscus kan vergen; iets dergelijks is bij de omzetbelasting niet mogelijk.

2) „Hare algemeene werking geldt gelijkelijc voor alle bedrijven.”

Is dit wel juist? De heffing van 1 pCt. over een omzet van een onderneming, wier bruto winstpercentage een fractie van 1 pCt. is, maar die haar winsten put uit het groote volume van haar omzetten, drukt op dat bedrijf heel wat zwaarder dan op een onderneming, die een winstmarge heeft van 10 of 20 pCt.

Prof. Dr. N. J. Polak¹⁾ heeft er reeds op gewezen, dat deze belasting het leven voor den tusschenhandel (de grossiers) nog moeilijker maakt. Welke reden bestaat daartoe? Grossiers, die zich in hun toch reeds moeilijken strijd om het bestaan hebben weten te handhaven, hebben dit kunnen doen, omdat zij inderdaad een nuttige functie verrichten. Kan men het nu wel verdedigen, dat op deze tusschenschakel een druk

wordt gezet; wat blijft er zodoende over van het gelijkelijc treffen van alle bedrijven?

3). „Haar druk wordt over een groot oppervlak uitgeoefend en is voor niemand uitermate bezwaarlijk.”

Uit het sub 2) vermelde blijkt reeds, dat dit laatste niet geheel opgaat. De druk wordt weliswaar over een groot oppervlak uitgeoefend, maar is niet overal gelijk; op bepaalde plaatsen wordt zij nauwelijks als druk gevoeld, op andere plaatsen zal ze, hoe laag het percentage ook is, fnuikend zijn. Wat verstaat de ontwerper overigens hier onder „druk”? In de M. v. T. wijst hij er op, dat deze belasting op de koopers zal worden overgedragen; zoo dit het geval is, kan men, met hetgeen de ontwerper op dit punt schrijft, mede gaan. De druk van deze belasting zal zich dan over het geheele volk verdeelen. De omzetbelasting zou het karakter hebben van een verteringsbelasting, zij het dan een verteringsbelasting, waar elk element van draagkracht vreemd aan is.¹⁾ Maar is de stelling, dat deze belasting op de koopers zal worden overgedragen, wel geheel juist? Is het niet meer in overeenstemming met de werkelijkheid, als wij aannemen, dat voor sommige ondernemingen die overdracht gemakkelijk zal zijn, voor andere ondernemingen die overdracht uitgesloten is, al naar de geaardheid van vraag en aanbod in de betreffende branches. En als nu eens een onderneming, welke die belasting niet kan overdragen, haar winst moet putten uit een laag bruto percentage over een grooten omzet, hetgeen geenszins een exceptie is, kan men dan volhouden, dat de belasting voor niemand uitermate bezwaarlijk is?

4). „De opbrengst heeft een zekere stabiliteit.”

Wij vermoeden, dat de ontwerper hier onbewust een vergelijking heeft gemaakt met de inkomstenbelasting, wier opbrengst met de conjunctuur in sterke mate schommelt; in een periode van depressie, als vele contribuabelen met „verlies werken”, is de opbrengst dier belasting, wat hen betreft, zelfs nihil. Vergeleken met de inkomstenbelasting is de opbrengst van een omzetbelasting stabiel in dien zin, dat men ook in tijden van depressie een zekere opbrengst ervan mag verwachten, omdat er dikwijls wel een omzet, maar geen winst zal zijn. Mag men dit echter wel als een voordeel van de omzetbelasting beschouwen; is het wel zoo juist een belasting te leggen op een deel van het productieproces, zonder dat bij de heffing een verband gelegd wordt met de resultaten van het productieproces? Overigens zal de opbrengst van de omzetbelasting, op zichzelf beschouwd, niet zoo stabiel zijn; de omzetten van de ondernemingen plegen met de conjunctuur evenzeer, zoo niet meer, op en neer te gaan als bijv. de winsten.

5). „De perceptiekosten zijn in verhouding tot de opbrengst zeer laag.”

Dit is juist, als men daarmede alleen bedoelt de perceptiekosten, die de overheid te maken heeft. Voor het bedrijfsleven zal de omzetbelasting zonder twijfel tal van extra kosten met zich brengen (administratiekosten, zegeltjesplakkerij, etc.), welke kosten men o.i. voor een juiste beoordeling van de belasting niet buiten beschouwing mag laten.

Principiëel beschouwd zijn de in de M. v. T. aangevoerde argumenten voor een omzetbelasting o.i. niet bijster sterk te achten; die argumenten zijn bijna uitsluitend op de practijk afgestemd, en van louter fiscaal-technischen aard. Zonder nu op de waarde van dergelijke argumenten te willen afdoen, mag er toch wel op gewezen worden, dat voor de motiveering van een belasting, vooral als deze bedoeld is om een blijvend karakter te dragen, naast dergelijke argumenten principiële argumenten niet gemist mogen worden.

Wel wordt er in de M. v. T. nog op gewezen, dat in de meeste Europeesche Staten sinds den oorlog een

¹⁾ Zie Economisch-Statistische Berichten Jrg. 18, No. 896 pg. 170 e.v.

¹⁾ Met uitzondering van de in art. 9 sub 1 genoemde vrijstelling van de artikelen: brood, aardappelen, margarine en turf.

omzetbelasting is ingevoerd. Juist het feit, dat die invoering dateert uit de tijden na den oorlog, waarin, gelijk algemeen bekend is, op fiscaal en financieel gebied het opportunisme in tal van landen hoogtij heeft gevierd, maakt naar ons gevoel het verwijzen naar het buitenland geen sterk argument. Ook daar zal, gelijk thans hier te lande, die invoering wel het gevolg zijn geweest van de dringende nood van de schatkist, hetgeen aan principiële bezwaren weinig ruimte laat.

Het ontbreken van een principiële motiveering van de omzetbelasting in de M. v. T. verwondert ons intusschen niet, daar een dergelijke motiveering moeilijk of niet te geven is.

Het ontstaan van den belastingplicht is vastgekluiserd aan het omzetten van goederen, terwijl de grootte van de belastingschuld bepaald wordt door het bruto bedrag dier omzetten. Daarin steekt een uitermate willekeurig element. Waarom neemt men hier de omzetten en het bruto bedrag daarvan en niet bijv. het aantal uren, dat er in de betreffende onderneming gewerkt is of de grootte van het kapitaal der onderneming? Is er eenige correlatie aan te geven tusschen de uitgaven van de overheid en de omzetten in de particuliere ondernemingen of zit in die omzetten een draagkracht-element, dat met de grootte van het inkomen van de fysieke personen, die „achter” die ondernemingen staan, verband houdt, zoodat het te motiveeren is, dat men de omzetten als omslagbasis van de uitgaven van de Overheid genomen heeft. Zelfs als men, gelijk sommigen doen, van „draagkracht” bij ondernemingen wil spreken, gelooven wij niet, dat er eenigerlei verband bestaat tusschen den omzet en hetgeen men onder „draagkracht” van een onderneming pleegt te verstaan; een groote omzet kan gepaard gaan met een groot verlies en een kleine omzet met een groote winst.

Door de omzetbelasting bovendien alleen te gaan heffen over omzetten in roerende goederen, steekt in deze belasting niet alleen een willekeurig element, maar ook een onrechtvaardig element. Waarom moet een ondernemer, die roerende goederen omzet, daarvoor een „tol” aan den fiscus betalen, terwijl iemand, die onroerende goederen omzet, die diensten bewijst (vrije beroepen, veemen, scheepvaartondernemingen, autobusondernemingen, etc.), die rente, pacht of huren ontvangt (d.i. tenslotte ook een belooning voor het bewijzen van diensten), daarvan verschoond blijft. Kan men in verband daarmee wel volhouden, dat de algemeene werking van deze belasting gelijkelijk voor alle bedrijven geldt, zooals de M. v. T. vermeldt?

Een omzetbelasting zou nog te motiveeren zijn, als men daarmee bepaalde sociale doeleinden beoogde. Een voorbeeld daarvan is de extra omzetbelasting, die men in Duitschland momenteel van plan schijnt te zijn te gaan heffen van de omzetten van de warenhuizen en van zaken met eenheidsprijzen, teneinde den zelfstandigen middenstand te steunen. Doch ook dergelijke doeleinden zitten bij de aanhangige omzetbelasting niet voor; zij wordt alleen op een bepaald onderdeel dienstig gemaakt, om de overheidsbedrijven en de productie-coöperaties te steunen (hieronder komen wij daarop nog even terug).

Er blijft niets anders over, dan te concludereen, dat de omzetbelasting hier te lande op grond van louter opportunistische redenen wordt ingevoerd, hetgeen vooral door het feit, dat zij een blijvend karakter zal dragen, o.i. te betreuren is.

Van een doordacht belastingstelsel, waarin de diverse heffingen, die de Overheid aan de volksgenooten oplegt, in een evenwichtig systeem vereenigd zijn, kan hier te lande al reeds nauwelijks gesproken worden. Aan ons belastingstelsel is een opportunistisch karakter niet vreemd en den naam van „stelsel” mag het eigenlijk niet dragen. In zoverre past de omzetbelasting daar wel bij. Het is een tweelingzusje van de Zegelbelasting en uit een principiële oogpunt beschouwd even gebrekkig als deze.

Tot slot willen wij even stil staan bij eenige detailpunten van het ontwerp, waaraan een politiek element o.i. niet vreemd is.

De verkoopen door de Overheid (Staat, provincie, gemeente en andere publiekrechtelijke lichamen) zijn vrijgesteld. De M. v. T. motiveert dit met er op te wijzen, dat het geen aanbeveling verdient publiekrechtelijke lichamen als belastingplichtig subject in de belasting te betrekken, wijl alsdan de ten bate van de gemeenschap opgebrachte gelden nogmaals het voorwerp van heffing ten laste van de leden van die zelfde gemeenschap, zij het deels in andere hoedanigheid, zouden worden!

Bij het verkoopen van roerende zaken treedt de Overheid doorgaans in privaatrechtelijke functie op en concurreert als zoodanig met de leden van de gemeenschap. De overheidsbedrijven krijgen zodoende een voorsprong op hun concurrenten. Voor de particuliere bedrijven, die bij den verkoop van hun artikelen moeten concurreeren met overheidsinstellingen, is het door deze vrijstelling van de overheidsbedrijven onmogelijk deze belasting op de koopers over te dragen, terwijl de ontwerper juist als regel aanneemt, dat deze belasting op de koopers zal worden overgedragen.

Ook de verkoopen aan den Staat, aan provinciën, gemeenten en andere publiekrechtelijke lichamen zijn vrijgesteld. De M. v. T. schrijft te dien aanzien: „Wat betreft de vrijstelling van de verkoopen aan de hier genoemde publiekrechtelijke lichamen, zij opgemerkt, dat de belasting op den koper afgewenteld wordt, zoodat de gemeenschap in haar geheel baten zou ontvangen, die door haar zelve en hare onderdeelen, — en dus door alle belastingbetalers gezamenlijk — zouden worden opgebracht; het nuttig effect zou in deze gevallen dus vrijwel uitblijven.” Ook hier wordt aan overheidsbedrijven een voorsprong in het handelsverkeer gegeven. Een gemeentelijke vischwinkel bijv., die visch koopt, krijgt geen belasting op zich afgewenteld, een particuliere vischwinkel wel. Overigens bestaat er een tegenspraak tusschen de motiveering van deze vrijstelling en de motiveering van de vrijstelling van verkoopen door de Overheid, immers aan deze laatste vrijstelling ligt de praemisse ten grondslag, dat de belasting niet wordt afgewenteld.

Artikel 3 van het ontwerp bepaalt, dat niet als omzet wordt beschouwd, m.a.w. niet belast wordt: „het afstaan door leden van eene coöperatieve vereeniging, aan die vereeniging, van goederen, welke bestemd zijn om, al dan niet, na bewerking of verwerking in het bedrijf van de vereeniging, door deze te worden verkocht.”

De M. v. T. motiveert dit als volgt:

„Er zijn hier te lande talloze coöperatieve vereenigingen (coöperatieve zuivelfabrieken, aardappelmeelfabrieken, suikerfabrieken), waaraan de leden hunne grondstoffen leveren om in de fabriek der vereeniging tot producten te worden verwerkt. De netto-opbrengst van de producten wordt aan de leden uitgekeerd. Waar de door de leden geleverde goederen feitelijk het collectief eigendom van die leden blijven, die door gemeenschappelijke rekening worden verwerkt en verkocht, schijnt het niet billijk de overdracht van de bedoelde grondstoffen aan de vereeniging aan belasting te onderwerpen.”

Deze motiveering vormt een schrille tegenstelling met art. 2 van het ontwerp, waarbij bepaald is, dat aan omzetbelasting onderhevig zijn: „alle verplaatsingen van goederen door of vanwege fabrikanten en groothandelaren uit hunne fabrieken, werkplaatsen of opslagplaatsen naar hunne winkels of andere verkoops- of afleveringslokalen, waarin zoodanige goederen voor hunne rekening rechtstreeks aan verbruikers plegen te worden verkocht.”

De M. v. T. motiveert art. 2 met er op te wijzen, dat de betreffende ondernemingen anders een voorsprong zouden hebben op fabrikanten en handelaren, die niet in eigen filialen verkoopen, doch hun artikelen ver-

koop aan zelfstandig handelende winkeliers. De zelfde redeneering is echter toepasselijk op coöperaties, tot op zekere hoogte zelfs nog meer toepasselijk, omdat men bij coöperaties te doen heeft met een volledig eigendom, dat collectief eigendom wordt, terwijl bij de filiaalzaken van een overgang van volledig eigendom in collectief eigendom geen sprake is; de betreffende goederen blijven bij levering aan het filiaal het volledig eigendom van de betreffende onderneming. Betreft men de filiaalondernemingen in deze belasting, dan is het consequent ook de coöperaties daarin te betrekken.

In verband met den nood van de schatkist mag men verwachten, dat de voorgestelde omzetbelasting binnen afzienbaren tijd in het Staatsblad zal verschijnen. Over het algemeen is het ontwerp niet ongunstig ontvangen; het leek ons van belang naast de vele bewijzen van instemming te wijzen op eenige principiële bezwaren tegen deze belasting.

Mr. Dr. E. TEKENBROEK.

HET HANDELSVERDRAG TUSSEN NEDERLAND EN DE BELGISCH-LUXEMBURGSCHE ECONOMISCHE UNIE.

Het nieuwe handelsverdrag tusschen Nederland en België-Luxemburg, dat op 20 Febr. van dit jaar werd ondertekend, zal in de plaats komen van het handels- en scheepvaartverdrag van 12 Mei 1863 tusschen Nederland en België. Dit laatste verdrag werd aangevuld en gewijzigd bij de verdragen van 7 Dec. 1865 en 13 Jan. 1873. Nadien is het tot op heden onveranderd gebleven.

Beide overeenkomsten beoogen de wederzijdsche onvoorwaardelijke meestbegunstiging voor de gebieden in Europa en de koloniën. In het verdrag van 1863 werd op de meestbegunstiging ten aanzien der koloniën (destijds alleen de Nederlandsche) een uitzondering gemaakt, met betrekking tot de „bijzondere gunsten, toegestaan of in het vervolg toe te staan in de Nederlandsche Oost-Indische koloniën aan de Aziatische natiën van den Oosterschen Archipel, voor den invoer der voortbrengselen van hunnen grond of hunner nijverheid of voor hunne uitvoeren". (art. 1, 2e lid). Van Belgische zijde werd een uitzondering gemaakt t.a.v. de kortingen toegestaan aan het Fransche zeezout. In het nieuwe verdrag ontbreken deze uitzonderingsbepalingen.

De meestbegunstiging in het verdrag van 1863 betrof aanvankelijk alleen de scheepvaart en het goederenverkeer. In 1866 werden ook de wederzijdsche onderdanen daarin betrokken.

Behalve de meestbegunstiging bevatte het oude verdrag ook eenige tariefbepalingen, t.w. de vaststelling van den surtaxe voor Nederlandsch gedistilleerd, van de rechten op versche visch, zoutevisch en visch n.a.g. met uitzondering van zeekeefften, oesters en andere schelpvisch, beide te betalen bij invoer in België uit Nederland en van het Belgische uitvoerrecht voor onvermengde wollen lommen bij uitvoer naar Nederland.

De surtaxe op het gedistilleerd werd bij overeenkomst van 13 Jan. 1873 opgeheven, terwijl de invoerrechten op visch en het uitvoerrecht op lommen door wijzigingen in het Belgische tarief zijn vervallen. Zoo doende bleef van het verdrag van 1863 feitelijk alleen de meestbegunstiging over.

Het nieuwe verdrag bevat geen tariefbepalingen. Wel was het aanvankelijk de bedoeling, blijkens de mededeeling van Dr. J. A. Nederbragt in Handelsberichten van 16 Mrt. 1933, tariefbepalingen op te nemen. Dit denkbeeld werd echter prijsgegeven, daar bleek, „dat men niet binnen redelijken tijd over de douanebepalingen tot overeenstemming zou kunnen komen." Het komt ons voor, dat dit in verband met de overeenkomst van Ouchy, ook niet gewenscht zou zijn. Zoolang nl. over deze overeenkomst nog niet definitief is beslist, zouden tariefonderhandelingen, waarbij on-

voorwaardelijke meestbegunstiging zou gelden, slechts tot vertroebeling aanleiding kunnen geven.

De meestbegunstiging in het nieuwe verdrag strekt zich uit tot goederen (art. 1 en 8) en emigratie (art. 17). Bovendien wordt de gelijkstelling met de nationale behandeling vastgesteld voor zeeschepen en binnenvaartuigen (behalve voor de kustvaart, waarvoor alleen meestbegunstiging wordt gewaarborgd) en de daarmede vervoerde passagiers.

Art. 19 verleent de meestbegunstiging voor die gevallen, waarin bij het verdrag niet is voorzien.

Ten aanzien van goederen komt het nieuwe verdrag dus vrijwel overeen met het oude. Alleen is de formulering van het eerste veel uitvoeriger. De gelijkstelling met de nationale behandeling van de scheepvaart gaat verder dan het oude verdrag.

Men heeft in het nieuwe verdrag ook rekening gehouden met de gewijzigde verhoudingen op handelspolitiek gebied. Zoo bepaalt art. 1 in het 5e lid, dat, behalve het grensverkeer, óók buiten de algemeene meestbegunstiging valt het sluiten van tolunies, terwijl in het 6e lid wordt bepaald, dat de clausule van de meestbegunstigde natie niet zal kunnen worden ingeroepen om nieuwe voorrechten te verkrijgen, die in de toekomst door een der partijen mochten worden verleend in collectieve verdragen, waaraan de andere niet deelnemen, indien deze verdragen bij den Volkenbond zijn ingeschreven en openstaan voor de toetreding van alle staten.

Deze clausule beteekent feitelijk, dat de onvoorwaardelijke meestbegunstiging, welke in den aanhef van het eerste artikel is vastgesteld, in een bepaald geval voorwaardelijk wordt gemaakt, voorzover nl. de multilaterale verdragen betreft.

Deze bepaling is in het onderhavige verdrag volkomen verklaarbaar, daar Nederland, België en Luxemburg bij de overeenkomst van Ouchy de voorwaardelijke meestbegunstiging zelf in toepassing hebben gebracht.

Art. 2 regelt de kwestie der invoerbepalingen. Het omvat in eerste instantie de verbintenis, dat de partijen tegenover elkaar geen in- of uitvoerverboden of -bepalingen zullen toepassen. Hiervan worden in de eerste plaats uitgezonderd de invoerverboden en andere reglementeringen met het oog op de volksgezondheid, de openbare veiligheid, de wering van planten- en dierenziekten, staatsmonopolies en dergelijke maatregelen zonder beschermend karakter. Deze bepalingen komen eveneens voor in de overeenkomst van Ouchy, welke bovendien deviezenmaatregelen uitzondert. Hierover wordt in art. 2 van de nieuwe overeenkomst niet gesproken.

De beteekenis van de bepaling in het 1e lid van art. 2 wordt echter vrijwel tenietgedaan, door het 3e lid, waarin staat, dat niets in art. 2 inbreuk maakt op het recht van partijen, in- of uitvoerverboden of -bepalingen in te stellen of reglementeringsmaatregelen te nemen, waardoor het ruilverkeer zou kunnen worden belemmerd, een en ander met het doel in *abnormale omstandigheden* de *vitale belangen* van het land te beschermen. Wel wordt de toepassing van deze bepaling aan bepaalde regelen onderworpen, teneinde benadeeling van de wederpartijen te voorkomen, maar het resultaat van art. 2 is tenslotte slechts, dat ten aanzien van invoerverboden e.d. de gewone meestbegunstiging wordt toegestaan. Van meer beteekenis is in dit opzicht de bepaling in de overeenkomst van Ouchy, welke de contingenteringsquota limiteert tot 100 pCt. van de normale invoeren en slechts voor exceptioneele gevallen afwijking hiervan toestaat.

Art. 3 regelt de wederzijdsche mededeeling van tariefverhoogingen, teneinde benadeeling van de belangen der partijen zooveel mogelijk te beperken. Art. 4 stelt vast, dat een certificaat van oorsprong voor het onderling verkeer slechts bij uitzondering en in onvermijdelijke gevallen zal worden geëischt. Deze bepaling houdt derhalve geen rekening met de over-

eenkomst van Ouchy, die zonder certificaten van oorsprong moeilijk uitvoerbaar is.

Art. 5 geeft gelijkstelling met de nationale behandeling en meestbegunstiging voor goederen uit het land der wederpartijen, welke in het land van een der partijen aan fiscale heffingen worden onderworpen.

De vrijdommen van in- en uitvoerrechten van art. 6 worden reeds toegestaan in de tariefwetten van Nederland en de Belgisch-Luxemburgsche Economische Unie. Zij betreffen voorwerpen, welke hersteld moeten worden, emballage en dekkingsmateriaal, machines e.d., welke alleen worden ingevoerd voor montage, beproeving en reparatie met de daarbij behorende gereedschappen en hulpmiddelen, gietmodellen, monsters e.d., voorwerpen voor tentoonstellingen en verhuurwagens, alles onder voorwaarde van wederuitvoer.

Van meer belang is art. 7, dat exportpremies verbiedt, behoudens wederzijdsch goedvinden, onverschillig voor welk artikel en onder welken naam of in welken vorm ook. Het is de vraag, of sommige maatregelen, welke in Nederland genomen zijn of worden voorgesteld tot steun aan de agrarische productie (b.v. de varkens- en kippenhouderij) wel met dit artikel verenigbaar zijn. Het aanvullend protocol bepaalt, dat men zich nader zal verstaan omtrent de inwerkingtreding van art. 7. Zoolang de datum hiervan nog niet is vastgesteld kunnen zich derhalve geen problemen voordoen.

Art. 8 betreft den doorvoer. Deze is in beide landen vrij, zoodat de meestbegunstiging hiervoor geen bijzondere gevolgen heeft.

De artikelen 9 tot en met 15 regelen de wederzijdse gelijkstelling van de scheepvaart met de nationale scheepvaart en de meestbegunstiging voor de van de nationale behandeling uitgezonderde kustvaart. Het eerste beteekent ten opzichte van het verdrag van 1863 zeker een vooruitgang. Ook hierbij rijst de vraag, of de steun, welke men in Nederland aan de scheepvaart denkt te geven, niet door het nieuwe verdrag zou kunnen worden belemmerd, daar art. 12 o.a. bepaalt, dat ten aanzien van de lading of de lossing van binnenvaartuigen in de havens, aan de nationale vaartuigen geen enkel voorrecht zal worden toegestaan, hetwelk niet eveneens aan die van de andere partij zal worden verleend, terwijl art. 13, 3e lid de vrijheid van lossen en laden der voor het buitenland bestemde of daarvan afkomstige goederen voor schepen uit de medecontracteerende landen nog eens uitdrukkelijk vaststelt.

Het voordeel van de nationale behandeling wordt niet uitgestrekt tot subsidies, die worden verleend met het doel de ontwikkeling van de nationale koopvaardij en binnenvaart te bevorderen (art. 16).

Art. 17 regelt de verlening van het voordeel der nationale behandeling en der meestbegunstiging voor de werving, het vervoer, den doorvoer en de inscheeping van emigranten, alsmede de vestiging van emigratiekantoren. Ten aanzien van toelating en doorvoer van emigranten richten partijen zich naar de desbetreffende internationale overeenkomst. Overigens blijft de emigratie geheel onderworpen aan de nationale wetgeving.

Art. 18 bepaalt, dat partijen elkaar wederzijdsch op economisch gebied zooveel mogelijk inlichtingen zullen verschaffen, welke de wederzijdse relaties kunnen bevorderen.

Voor de koloniën wordt in art. 20 een bijzondere regeling gegeven. Ten aanzien van de Nederlandsche is het verdrag van toepassing met uitzondering van de artt. 2 (regeling der invoerbepalingen), 6 (vrijdommen van in- en uitvoerrechten), 13, 2e al. (meestbegunstiging t.a.v. de kust- en oevervaart), 14 (voordeel van nationale behandeling bij schipbreuk, averij en oponthoud) en 15 (regeling van de handhaving der orde en het kennismaken van geschillen door consulaire ambtenaren ten aanzien van scheepspersoneel), terwijl in verband met art. 13, 3e lid, dat de vrijheid van lossen en laden van voor het buitenland bestemde of daarvan afkomstige goederen verleent aan schepen

uit het gebied der wederpartij, voor bepaalde goederen, inzonderheid alcoholische dranken en narcotica, aan de besturen in de Nederlandsche overzeesche gewesten het afzonderlijk sluiten van verdragen op grondslag van meestbegunstiging of nationale behandeling, wordt voorbehouden. Verder wordt aan den Belgischen Congo en Ruanda—Urundi meestbegunstiging verleend in het Nederlandsche Rijk.

Van Belgische zijde wordt bepaald, dat het verdrag niet van toepassing is voor den Belgischen Congo en Ruanda—Urundi, met uitzondering van art. 2.

Wel wordt aan de Nederlandsche vlag en de goederen uit het Nederlandsche rijk gewone meestbegunstiging in de Belgische koloniën verleend.

Het oude verdrag komt dus t.a.v. de Nederlandsche koloniën vrijwel overeen met het nieuwe, behoudens de bijzondere gunsten aan Aziatische natiën in het oude en de speciale bepalingen in verband met art. 13, 3e lid in het nieuwe. Het verdrag van 1863 bepaalde uiteraard niets over Belgische koloniën.

De oplossing van geschillen betreffende het nieuwe verdrag wordt opgedragen aan het Permanente Hof voor Internationale Justitie, indien de oplossing niet langs diplomatieken weg kan worden gevonden. Een arbitrageclausule ontbreekt in het oude verdrag.

Art. 22 regelt de inwerkingtreding en den duur. Deze laatste zal 5 jaar bedragen, met de mogelijkheid van stilzwijgende verlenging.

Het aanvullend protocol geeft een nadere uitwerking van enkele artikelen in het verdrag. Van belang is hieronder, behalve de reeds vermelde bepaling over de inwerkingtreding van art. 7 betreffende de exportpremies, dat art. 5 niet ziet op overdrachtsbelasting, omzetbelasting, factuurbelasting, weeldebelasting e.d. Het statistiekrecht en de kosten van toezicht en douanebehandeling bij doorvoer vallen niet onder de regeling van art. 8, welke doorvoer in principe geheel vrijlaat.

Als belangrijkste resultaat van dit verdrag moet worden beschouwd de gelijkstelling van de scheepvaart der wederpartijen met de nationale. Dit beteekent vrijwel het onmogelijk maken van scheepvaartbescherming. Het uitzonderen van de kustvaart en de scheepvaartsubsidies beteekent intusschen weer een verzwakking.

Bescherming door invoerverboden wordt door dit verdrag vrijwel niet aan banden gelegd, terwijl het verbod van exportpremies eerst naar waarde kan worden beoordeeld, nadat de inwerkingtreding van het desbetreffende artikel is geregeld. Protectie door middel van invoerrechten blijft onbeperkt mogelijk. In dit opzicht is het nieuwe verdrag van veel geringer betekenis dan dat van Ouchy, dat, afgezien nog van de positieve verlaging der rechten, verhooging daarvan tegenover de partijen van het verdrag geheel uitsluit en tegenover andere staten sterk beperkte.

D. C. RENOUIJ.

DE STRUCTUUR VAN DE BEVOLKINGSRUBBER IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Dr. W. H. de Jong l.i. te Boenoet-Kisaran S.O.K. schrijft ons:

In het nummer van 14 December van dit blad schrijft de heer J. F. Haccoû over dit onderwerp. De auteur wil een economische analyse geven van deze cultuur, op grond van rapporten en reisbeschrijvingen. Hij hoopt daarmee te bereiken, dat de voorspellingen in de toekomst betere resultaten zullen opleveren dan tot dusver.

Is zijn doel bereikt? Het komt mij voor, dat de studie allerlei goede kwaliteiten heeft (scherpe of zelfs scherpzinnige analyse, die duidelijk is weergegeven), maar toch is m.i. de conceptie, die de schrijver van zijn onderwerp heeft, gebrekkig.

De auteur zegt, dat er optimisten en pessimisten inzake het vraagstuk der bevolkingsrubber zijn geweest, maar schr. dezes heeft kennis gemaakt met nog een andere categorie. Hij kent iemand, die een gron-

dige studie had gemaakt van datgene, wat in de landbouweconomie, die met een typisch Hollandsch woord landhuishoudkunde wordt genoemd, bekend staat onder den naam van „vraagstuk van groot- en kleinbedrijf”.¹⁾ De man was niet geïnteresseerd in Indische kwesties, maar hij kwam eens toevallig te zitten op een lezing over de bevolkingsrubber — het is al een kleine tiental jaren geleden. Onze zegsman herkende in het vraagstuk dadelijk zijn vraagstuk van groot- en kleinbedrijf, en hij wist ook, dat van doodconcurreren der Inlandsche rubber geen sprake kon zijn. Met klimmende verbazing echter hoorde hij den geachten spreker van dien avond aan, die blijk gaf geen notie van de theoretische zijde van het vraagstuk te hebben, en daarmede een groot gebrek aan agrarische scholing toonde, terwijl hij toch over een belangrijk en zeer typisch agrarisch onderwerp sprak. Het eindoordeel van onzen zegsman was niet malsch; hij vond de lezing ondeskundig.

Hoe het zij, de meening van den agronoom over de bevolkingsrubber was blijkbaar nog niet zoo dwaas; en wij hebben hier een voorbeeld, hoe iemand met theoretische kennis, maar zonder eenigerlei gedetailleerde kennis van het onderwerp zelf, soms scherper ziet dan „the man on the spot” (zonder theoretische kennis), die in de war wordt gebracht door allerlei bijkomstigheden (het is immers een feit, dat velen langen tijd hebben gedacht, dat de bevolkingsrubber kon worden verdrongen door de efficiency der Westersche plantages; en zulke optimisten zijn er nog wel).

Ik zal thans mededeelen tot welke resultaten het genoemde agrarische vraagstuk is gekomen.

1). De theorie toont deductief aan, dat het groote landbouwbedrijf nooit zoo sterk tegenover het kleine bedrijf kan staan als de grootindustrie staat tegenover haar kleine concurrente (de laatste is inderdaad tot op zekere hoogte verdrongen).²⁾

2). Het is verder inductief bewezen, dat het kleine landbouwbedrijf in Europa de hevigste crises met succes heeft doorstaan. (Het kleinbedrijf in Nederland en Duitschland nam bijv. toe ten koste van het grootbedrijf gedurende de groote crisis van 1878—1895, terwijl het omgekeerde was voorspeld). Het is zelfs bij zuivere landbouwbedrijven nog nooit gebeurd, dat het groot- het kleinbedrijf heeft verdrongen, wel omgekeerd.

Direct komt nu de vraag naar voren: zijn deze resultaten wel van toepassing op de verhouding tusschen Westersch groot- en Inlandsch kleinbedrijf in de rubbercultuur? Er is echter in de theorie niets, dat haar zou binden aan specifiek Europeesche toe-

¹⁾ Informatie over het onderwerp o.a.:

1) Schr. dezes is ingeleid in dit onderwerp door wijlen Prof. S. Koenen in Wageningen, die het onderwerp op regelde tijden behandelde.

2) Rapporten van den Staatscommissie voor den Landbouw 1906—1912, daarvan: Overzicht van het Landbouwbedrijf in Nederland, 1912.

3) Buchenberger, bewerkt door Wygodzinsky: Agrarwesen and Agrarpolitik.

4) W. Roscher, bewerkt door Dade: National Ökonomik des Ackerbaues.

5) Dr. Eduard David: Sozialismus und Landwirtschaft, 1903. In dit boek wordt in 700 blz. de volledige theorie ontwikkeld.

6) Studies over het vraagstuk van Groot- en Kleinbedrijf 1) van Keup und Mührer en 2) van Dr. E. Stumpfe, uitgegeven bij Paul Parey, Berlijn. De juiste titels heb ik helaas niet bij de hand.

7) Landbouwk. Ing.: Naar aanleiding van den grooten strijd in de rubbercultuur, Deli Courant, 30 September, 1930.

8) Dr. W. H. de Jong l.i.: De verhouding van de Westersche en de Oostersche rubbercultuur, Landbouwkundig Tijdschrift: Maandblad van het Ned. Genootschap voor Landbouwwetenschap, Maart 1932, extra nummer.

²⁾ De handel, als zijnde niet geheel vergelijkbaar met landbouw en industrie, kan hier buiten beschouwing worden gelaten.

standen; zij berust op het verschil tusschen de organische productie in den landbouw en de mechanische in de industrie, een verschil, dat uit den aard der zaak overal op aarde bestaat. *Dit simpele feit bewijst reeds afdoende, dat bij een wetenschappelijke behandeling van het vraagstuk der bevolkingsrubber de theorie niet kan worden genegeerd.*

De rubbercultuur is een arbeidsintensief grootlandbouwbedrijf zonder machines en zonder den steun eener flinke industrie, en bij dezen bedrijfsvorm is eerst recht geen sprake van superioriteit van het groot- over het kleinbedrijf. Indien het rubberbedrijf in Europa werd uitgeoefend kon met zekerheid worden voorspeld, dat het kleinbedrijf het grootbedrijf zou verdringen. Bij de rubber in de tropen echter kan op goede gronden worden verwacht, dat het grootbedrijf *niet* zal ondergaan en wel door twee zeer bepaalde oorzaken. Hier kan niet worden volstaan met eenvoudig te zeggen „door het feit, dat de respectievelijke bedrijven door Westerlingen en Oosterlingen worden gedreven”, want veel van de goede Westersche kwaliteiten (efficiency) worden opgeheven door ongunstige (Westerlingen zijn „duur”) en veel van de slechte Oostersche eigenschappen (inefficiency) worden gecompenseerd door gunstige factoren (Oosterlingen zijn „goedkoop”).

De twee bedoelde factoren zijn echter:

1). het feit, dat het arbeidsvraagstuk voor het groote rubberbedrijf in het Verre Oosten niet zoo moeilijk is als gewoonlijk voor groote landbouwbedrijven, en

2) het feit, dat aan het bedrijf industrie is verbonden (bereiding van rubber uit latex). Deze industrie is weliswaar weinig gecompliceerd, maar toch ontleent het Westersche grootbedrijf steun aan haar. Het Inlandsche rubberbedrijf zou nog sterker staan als het een zuiver landbouwbedrijf was (geen bereiding). En het is een geluk voor het Westersche bedrijf, dat de Inlanders vermoedelijk niet zullen profiteeren van het steeds toenemende gebruik van latex, omdat voor verscheping groote hoeveelheden van dit laatste noodig zijn, die moeilijk van Inlanders kunnen worden betrokken.

Beide voordeelen voor het Westersche bedrijf zijn van groote beteekenis, maar zij kunnen toch moeilijk zoo hoog worden aangeslagen, dat de zwakke positie van een arbeidsintensief grootlandbouwbedrijf zonder machines voor het landbouwwerk ter vervanging van menschenlijken arbeid, en zonder den steun eener flinke industrie¹⁾ wordt veranderd in een agressief sterk grootbedrijf, dat zijn kleinen concurrent kan verdringen.²⁾

Met de voorspelling dus, dat het Inlandsch bedrijf niet is dood te concurreren door de groote rubbercultuur zou kunnen worden volstaan, want meer kan de theorie, wat deze zijde van het vraagstuk aangaat, niet geven. Het is verder niet mogelijk de volledige theorie te ontwikkelen, want het zou een te uitgebreide studie worden. Maar er is hier gelegenheid iets dieper op de zaak in te gaan, en ik zal dat doen in twee richtingen:

1). aan de hand van de gedetailleerde studie van den heer Haccoû zal de overeenkomst worden aan-

¹⁾ Boven is gezegd, dat het Westersche bedrijf steun ontleent aan de industrie, maar deze zou veel grooter kunnen zijn als de industrie meer gecompliceerd was.

²⁾ De derde factor „veredelde aanplantingen”, die van groot belang is voor het Westersche bedrijf, speelt in den hedendaagschen concurrentiestrijd nog geen groote rol. Zij is reeds een steun voor enkele maatschappijen, maar voor de groote rubbercultuur in haar geheel zijn tapbare veredelde aanplantingen nog van weinig beteekenis. Was echter de geheele Westersche rubberaanplant reeds geconverteerd in veredelde plantages, dan zou de boven geformuleerde conclusie over de verhouding van groot- en kleinbedrijf een aanvulling behoeven (zie opmerking 3 aan het slot van dit artikel).

getoond met het kleinlandbouwbedrijf elders.¹⁾ Hiermee wordt tevens aannemelijk gemaakt, dat de algemeene theorie kan worden toegepast op dit bijzondere geval, en

2) zal worden bewezen, dat de gedetailleerde studie (althans bij een jong vraagstuk) minder kan voorstellen dan de algemeene theorie.

De heer Haccoû begint met een principiëel punt: de bevolkingsrubber is geen cultuurproduct; van doelbewuste organisatie der bedrijven is geen sprake. En verder laat de auteur in den loop van zijn betoog de diverse minder goede economische eigenschappen der Oosterlingen de revue passeeren. Hij spreekt over „de hooge waardeering van huidige boven toekomstige goederen”; gemakzucht (deze uitdrukking niet in den slechten zin bedoeld); de mentaliteit van den Inlander, die hem al spoedig met zijn inkomen tevreden doet zijn en niet de activiteit van het „steeds meer” van het Westen kent; de tap wordt rigouzeuser, ongetwijfeld ten nadeele van de toekomstige opbrengsten, doch ook in dit opzicht is de Inlander „das glückselige Kind des Augenblicks”; de zorg voor de toekomst kent de Inlander over het algemeen niet.

Van dit alles kan ons echter slechts één vraag interesseeren: wat is het economisch effect van deze eigenschappen? Heeft men nu werkelijk gemeend, dat onze economische wetmatigheden zouden stranden op de mentaliteit van den Inlander? Schr. dezes heeft dat nooit gemeend, omdat gezond verstand zegt:

1). dat de verschillen gradueel, niet principiëel, zijn (de Inlander plant rubber om er zes of meer jaren later profijt van te trekken, niettegenstaande zorgeloosheid voor de toekomst; hij verkiest veel boven weinig geld); en

2). dat tegenover ongunstige economische kwaliteiten zeer gunstige staan (wij zeiden het boven reeds, de Inlander is in alles „goedkoop”).

Het wil mij voorkomen, dat door het zoeken naar verschillen (en die zijn er genoeg), vergeten is te zoeken naar overeenkomsten, waardoor het economisch inzicht is vertroebeld.

En thans de vergelijking tusschen het rubberbedrijf der Inlanders en het Europeesche kleinbedrijf; in werkelijkheid is dit Inlandsche bedrijf zeer gelijksoortig met aardappel- en bietenbouw in het Europeesche kleinbedrijf (alle arbeidsintensieve culturen).

Bij het principiële onderscheid, waarmede de heer Haccoû zijn betoog aanvangt, moet de tegenwerping worden gemaakt, dat de bevolkingsrubber inderdaad een cultuur is, dank zij het feit, dat de Hevea is aangeplant.²⁾ Of het onkruid twee meter hoog staat, en of in de eerste jaren niet naar den aanplant wordt omgekeken, zegt alleen iets over de intensiteit der cultuur, maar is overigens niets bijzonders; er liggen duizenden H.A. weiden in Europa, waar eveneens geen zorg aan wordt besteed, en toch hebben wij hier te doen met een vorm van landbouw. De opmerking over afwezigheid van doelbewustheid bij de Inlanders is niet juist. Het is hem zoo goed als den man van het Westen om winst te doen, en men late zich niet in de war brengen door de eenvoudige middelen, die de Inlander gebruikt. Het eenige verschil met het Westersche bedrijf is een verschil in intensiteitsgraad (een ook in rationaliteit), waarbij het Europeesche bedrijf meer intensief is dan het Inlandsche, wat in tijden van laag conjunctuur niet zonder meer een voordeel voor het eerste kan worden genoemd. In het voorbijgaan zij hierbij opgemerkt, dat het Inlandsch rubberbedrijf, geplaatst in het raam der intensiteiten van andere culturen, geenszins een bijzonder extensieve cultuur is (door het tappen); de Inlandsche

rubbercultuur is intensiever dan vele weidebedrijven en dan alle boschbouwbedrijven.

Van groot belang is — Prof. Dr. O. de Vries heeft er op gewezen (zie No. 8 van de literatuurlijst) —, dat practisch gesproken geen kapitaalrekening drukt op het Inlandsche bedrijf (geen kosten van den grond en weinig kosten van huis en utensiliën). Hier ontmoeten wij een verschil tusschen Inlandsch- en Europeesch kleinbedrijf, waar kosten, speciaal van den grond, wèl aanwezig zijn. Het verschil verhoogt het concurrentievermogen der Inlanders, vergeleken met dat van het Europeesch kleinbedrijf.

Wat de heer Haccoû over den factor arbeid zegt bij den aanleg van rubberaanplantingen is typisch voor den arbeid in het kleinlandbouwbedrijf, waar het ook wordt uitgeoefend: de kosten van het in het bedrijf gestoken werk worden niet medegerekend. Het moge waar zijn, dat de Inlander veel vrijen tijd heeft, maar voor zijn mentaliteit en in zijn klimaat is de verrichte arbeid wellicht net zoo zwaar als het werk van den Hollandschen keuterboer met weinig vrijen tijd; verandering in economische strekking brengt dat niet.

De heer Haccoû bepaalt zich vervolgens tot tappable tuinen. Hij onderscheidt:

1). Winstbedrijven, (volgens de terminologie der landhuishoudkunde middelbedrijven, of ook wel boerenbedrijven; in het bedrijf werken vreemde werkrachten plus al of niet zelf medewerken).

2). Middel tot levensonderhoud, (volgens landhuishoudkunde, kleinbedrijven, ook keuterbedrijven; het bedrijf verschaft een bestaan aan de boerenfamilie, die zelf al het werk doet).

3). Spaarpot en middel om kasgeld te krijgen (volgens idem dwergbedrijven, waarop de familie geen bestaan kan vinden; ook wel grondgebruik door landarbeiders).

Hierbij is het eerste type economisch gevoeliger dan het tweede, en het tweede gevoeliger dan het derde. Dit is gelijk voor Indië en voor Europa.

De grens van productie bij het eerste type ligt, waar het loon van den tapper + nog juist iets meer worden verdiend. Later als de eigenaar zelf gaat tappen wordt de grens, waar het loon van den tapper wordt verdiend. In Europa is de grens, waar de kosten van den grond etc.¹⁾ + arbeidsloon + nog juist iets meer worden verdiend, of als de beheerder tijd heeft zich met de cultuur te bemoeien, waar de kosten van den grond etc. + arbeidsloon worden verdiend.

De 2e categorie heeft in Indië practisch gesproken geen kostprijs, terwijl in Europa de kosten van den grond etc. blijven bestaan. De grens van productie is, waar het loon van den tapper (kosten van den grond etc. + arbeidsloon in Europa) worden verdiend.

De 3e categorie van bedrijven stopt practisch gesproken nooit, evenmin als het arbeidersgrondgebruik ooit door economische noodzaak tot stoppen kan worden gebracht.

Vervolgens nog eenige algemeene opmerkingen over de kleinbedrijven.

Het stopzetten van een zekere cultuur hangt af van de mogelijkheid met andere aanplantingen meer winst te maken, terwijl verder voedselbouw in alle kleinbedrijven op de wereld een groote rol speelt (tijdelijk kan deze worden ingekrompen of opgeheven, doordat een cultuur zoo lucratief is, dat het voordeeliger wordt voedsel van elders te betrekken, maar later wordt de voedselbouw zoo noodig weer uitgebreid). Eénjarige culturen zijn gemakkelijker stop te zetten dan meerjarige; dit is een „drawback” voor het rubberbedrijf (groot en klein). Er moet bij het stopzetten en het zoeken naar een nieuw bestaan rekening worden gehouden met den factor sleur; deze is in Europa reeds ontzaggelijk, maar hij is misschien bij de Inlanders nog grooter.

¹⁾ Bij het Europeesche kleinbedrijf brengt de grond de grootste kosten mee. De grondprijs van kleine percelen is juist heel hoog. Het andere geïnvesteerde kapitaal is geringer.

¹⁾ Een vergelijking van het plantagebedrijf der Europeanen en het grootlandbouwbedrijf elders zou ook groote overeenkomst toonen, maar zij zal kortheidshalve achterwege worden gelaten.

²⁾ De rubberwinning in de Amazone-vlakte daarentegen is geen landbouw, maar verzamelijverheid. Zij kan niet met het Oosten concurreeren.

Aanleg van nieuwe rubbertuinen in hausse-perioden is te verwachten. De keuterboer in Europa zal de lucratieve cultuur uitbreiden op zijn eigen land, en wellicht nog meer land pachten of koopen. (Verder ontginning in heidestrecken!). Uitbreiding in de tropen is veelal gemakkelijker, doordat er veel onontgonnen terrein is.

Het niet omkappen der rubberboomen in baisse-perioden moet behalve aan afwezigheid van economische noodzaak, ook worden toegeschreven aan dezelfde reden, waarom de Europeesche keuterboer zijn noten-, kersen- of pruimenboomen niet omkapt, al hebben deze in meerdere jaren weinig of niets opgebracht. Het is hoop op toekomstige winst! Van bevoegde zijde werd mij verteld, dat de gierige Batak-ers in Tapanoeli nooit een boom kappen, als er hoop is ooit weer één cent verdienste van hem te trekken.

De heer Haccoû wijst op het verschijnsel van hoogere productie bij lage prijzen door rigouzeuse tap; dit verschijnsel komt voor zoowel bij Westersche als bij Inlandsche rubber, hoewel de eerste veel beter voor beschadiging waakt. Een overeenkomstig verschijnsel is in Europa bekend. Het heeft daar geen betrekking op uitputting van den aanplant, maar op „uitboeren” van den grond (aandrijven van den aanplant door eenzijdige stikstofbemesting etc.). Het is altijd bekend geweest bij boeren, die geld-gebrek hadden, en het werd vroeger meer dan thans door grondeigenaren gevreesd.

De grootte van het arbeidsloon, dus ook de grens van stopzetting der productie, is verschuifbaar (hangt af van de kosten van levensonderhoud en de mogelijkheid elders een bestaan te vinden). Dit is overal hetzelfde. De wijze van betaling doet niet ter zake. Alleen zij opgemerkt, dat „bagi doea etc.” systemen in Europa bekend zijn onder den naam van deelbouw (niet lang geleden werd dit systeem nog toegepast in de Betuwe bij de bietencultuur).

Wat verder opvoering der productie per tapper aangaat, dit is eenvoudig verhooging der arbeidsprestatie, die overal voorkomt bij menschen in economischen nood (en in staat om langs dezen weg stand te blijven).

Het eenige, wat belangrijk is, als wij de verhouding van groot- en kleinbedrijf bestudeeren, is:

1). Afwezigheid van kosten van grond etc., welke in het voordeel is van het concurrentievermogen der Inlanders.

2). (Industriële) bereiding van de rubber, welke een groote „drawback” is voor het Inlandsche bedrijf. Het Europeesch kleinbedrijf mist dit blok aan het been in den concurrentiestrijd.

Beide factoren zullen elkaar ongeveer opheffen, er is althans geen reden te veronderstellen, dat het Inlandsch bedrijf sterker staat tegenover zijn groote concurrent dan het Europeesche klein- tegenover het grootbedrijf.¹⁾

En nu de slotsom. Welke kan beter de toekomst voorspellen, de gedetailleerde studie of de agrarische theorie? De heer Haccoû komt terecht tot de conclusie, dat „de omvang van de rubberwinning als winstbedrijf wordt bepaald door het aantal arbeiders, dat tot tappen bereid is”; en bij de 2e. groep van bedrijven wordt de rubberwinning bepaald door het feit, of nog een koelieloon in den rubbertuin is te verdienen. Maar waar het critieke loon ligt, hangt van zooveel omstandigheden af, dat het niet kan worden voorspeld.

A posteriori weten wij thans, dat in den jare 1932 de Inlandsche productie sterk afnam bij een prijs van 12 à 13 cts. per KG. standaardproduct. Maar zal dat altijd zoo zijn? In de Deli Courant werd (niet lang geleden) de meening verkondigd, dat het naar een prijs van 13 cts. per KG. moest, het was dan uit met de Inlandsche rubber en de Westersche cultuur was

¹⁾ In de toekomst, wanneer de Westersche plantages uit veredeld plantmateriaal zullen bestaan, moet deze conclusie worden aangevuld (zie opmerking 3 aan het slot).

beter af met een prijs van 13 cts. zonder — dan met een prijs van 16 cts. met Inlandsche productie. Dus toch nog ter elfder ure een débâcle voor de Inlanders?

Wat is het antwoord van den heer Haccoû op deze vragen? Hij moet het antwoord schuldig blijven.... Over de hoeveelheid rubber, die in een bepaald jaar door Inlanders zal worden geproduceerd, kan de economische analyse niets zeggen. Hier worden uitvoerstatistieken van overwegend belang gegeven. En bij de beschouwingen van de Afdeling Landbouweconomie van het Departement van Landbouw spelen deze ook de hoofdrol. Maar uitvoerstatistieken hebben in de beginjaren eener cultuur slechts retrospectieve waarde. Eerst als zij over vele jaren bekend zijn, kunnen zij in combinatie met gedetailleerde studie licht werpen op de toekomst. Maar wat te doen in de jaren, dat de bevolkingsrubber geen geschiedenis heeft, en wij toch over haar ontwikkeling wenschen te worden ingelicht. *De ervaring, opgedaan met andere culturen moet dan te hulp worden geroepen, en deze is beschreven in de agrarische wetenschap.*

De uitstekend uitgewerkte theorie, en ervaring opgedaan op groote schaal, leeren, dat het nog nooit is gebeurd in gevallen vergelijkbaar met die in de rubbercultuur, dat het kleinbedrijf is verdrongen door het groot- (en hetzelfde kan worden gezegd van een arbeidsintensieve cultuur, die een onderdeel vormt van het kleinbedrijf). Volgens deze voorspelling zou dus bij een duurzaam prijspeil van 13 cts. per KG., of het grootbedrijf niet kunnen bestaan, of het kleinbedrijf zou zich aanpassen. Ten laatste nog drie opmerkingen:

1). Er bestaat nog de (radicale) meening, dat het Inlandsche rubberbedrijf in het geheel niet te vernietigen zou zijn. Zij is niet juist: industrie kan zulks doen. Synthetische rubber bijvoorbeeld kan in principe het Inlandsche bedrijf verdringen (maar het is de vraag of het ooit zoover zal komen). Ook zou een of andere nieuwe industrie (die intusschen nog uitgevonden moet worden!), verbonden aan het plantagebedrijf, in theorie een grooten voorsprong aan het Europeesche bedrijf kunnen geven, maar het zou een wonder zijn als hierdoor de Inlandsche rubber geheel werd uitgeschakeld.

2). De bedoeling van het artikel is aan te toonen, dat het niet aangaat specifiek agrarische onderwerpen te bestudeeren zonder alle hulpmiddelen der agrarische wetenschap. Voor het overige is het duidelijk, dat naast toepassing der algemeene theorie ook gedetailleerde studie het inzicht in het vraagstuk kan verhelderen, en voor het laatste is het artikel van den heer Haccoû een goede bron van informatie.

3). Het bovenstaande artikel handelt over de bevolkingsrubber, en de Westersche cultuur wordt slechts terloops genoemd. Wie echter uit het bovenstaande zou afleiden, dat het Europeesche bedrijf geen toekomst heeft na de conclusie, dat het Inlandsche bedrijf blijft voortbestaan, moet eerst de agrarische theorie eens bestudeeren. Zij leert slechts, dat het kleinbedrijf niet ondergaat, en dat het grootbedrijf kan ondergaan, maar zij leert niet, dat het laatste noodzakelijk moet verdwijnen. Integendeel! Meer en meer doet de factor kennis, die in het voordeel is van het grootbedrijf, zijn invloed gevoelen in de plantages en zeer in het bijzonder in dezen vorm, dat hoog produceerend plantmateriaal in tap begint te komen. Wat zal de uitwerking zijn van het veredeld plantmateriaal in den concurrentiestrijd? Wij zullen de groote moeilijkheid voor de Westersche rubbercultuur om de oude onveredelde aanplantingen te converteeren in nieuwe laten rusten en de vraag aldus stellen: wat is de verhouding van Westersch grootbedrijf met hoogwaardig plantmateriaal en Inlandsche kleinbedrijf (zonder dit materiaal)¹⁾?... Ik geloof

¹⁾ De Inlanders zullen niet gemakkelijk in het bezit komen van groote aanplantingen van veredeld materiaal. Het is zelfs de vraag, of het veredeld materiaal in de Inlandsche tuinen beter zal voldoen dan de oude boomen van

niet, dat de kleine concurrent zal verdwijnen, want veredeld plantmateriaal in het bezit van het grootbedrijf heeft nog nooit een dergelijke beslissing in den concurrentiestrijd gebracht. Maar dat veredelde aanplantingen een voorsprong zullen geven aan het Westersche bedrijf kan worden verwacht. Bedacht moet echter worden, dat de Europeesche rubbercultuur in normale tijden goede winsten moet opleveren, om aantrekkelijk te blijven voor het Westersche kapitaal, anders zullen de rubberondernemingen worden geconverteerd in andere aanplantingen. Geleidelijk zou dan de Inlandsche rubbercultuur zegevierend uit den concurrentiestrijd te voorschijn komen. De veredelde aanplantingen kunnen ongetwijfeld voor de noodzakelijke winsten zorgen, maar *niet* bij een prijspeil, waarbij tevens de Inlandsche rubber wordt verdrongen. De laatste zal bij het genoemde prijspeil een matige verdienste geven aan den Inlander, óók in normale tijden. En totale ondergang der Inlandsche cultuur moet uitgesloten worden geacht.

Als beide, groot- en kleinbedrijf, op hun wijze het beste ervan maken, zullen beide blijven bestaan (of beide ondergaan, maar dat is onmogelijk).¹⁾

Op het laatste moment krijg ik het tweede artikel van den heer Haccoû in handen (E.-S. B. van 18 Jan. 1933).

Ik neem nota van de opmerking, dat van de werkelijke productie in de toekomst niets valt te voorspellen. M.a.w. de gedetailleerde studie kan slechts tendensen aangeven. En de heer H. noemt allerlei factoren, die de beteekenis dezer tendensen kunnen helpen schatten. Hier blijkt, wat trouwens vanzelf sprekend is en wat boven in opmerking 2 aan het eind van mijn artikel reeds is gezegd: gedetailleerde studie kan het inzicht in het vraagstuk verhelderen.

Maar het groote bezwaar, dat schr. dezes tegen artikelen als die van den heer H. heeft, is, dat zij niet de agrarische theorie tot basis hebben, en dat het bijzondere vraagstuk, dat Inlandsche rubber heet, niet is ingepast in deze theorie. Hierbij zou alle gelegenheid blijven bestaan eventuele afwijkingen van het bijzondere vraagstuk volledig tot haar recht te doen komen. Door het probleem aldus te behandelen, wordt het veel scherper gesteld; belangrijke factoren komen vanzelf naar voren en worden automatisch van onbelangrijke gescheiden. Ieder argument krijgt achtergrond, maar waar het vooral op aankomt: *zekerheid*. Immers terwijl achter de argumenten van den heer Haccoû één of enkele gegevens staan, direct ontleend aan de Inlandsche rubbercultuur, komt bij inschakeling van de theorie achter elk argument een heel wereld van begrippen, inzichten en waarde-oordeelen te staan, die aan alles een veel vasteren vorm geven. De heer H. zegt bijv. in den aanvang van zijn tweede artikel het een en ander over kostprijzen, maar het is alweer niet specifiek voor de Inlandsche rubber; hetzelfde geldt overal op de wereld. En het behoeft geen verwondering te wekken, dat de algemeene theorie, die in den loop van jaren is opgebouwd door velen, deze materie beter weet te behandelen dan de heer H. zulks (incidenteel) weet te doen.

Tenslotte nog één opmerking. De heer Haccoû zegt ergens: „Bij den Inlander ligt het zwaartepunt niet, zoals in het Westen, in de verhouding minder of meer verdienen, doch in de mate van inspanning; hij kiest de richting van den minsten weerstand etc.” Wat dit argument aangaat verwijs ik naar wat boven is

sapoe-zaad. De agrarische wetenschap leert namelijk, dat bij achterlijke landbouwtoestanden onveredelde landrassen vaak beter produceeren dan veredelde. In sommige deelen van Overijsel bijv. voldoen oude landrassen van rogge beter dan de Petkuser rogge, die overigens reeds een vijftientigjarige zegetocht over de geheele wereld achter den rug heeft.

¹⁾ De groote actuele moeilijkheden der rubbercultuur als overproductie en conversie van onveredelde in veredelde aanplantingen (het laatste betreft alleen het Westersche bedrijf) blijven hier buiten beschouwing.

gezegd over de minder gewenschte economische eigenschappen der Oosterlingen. Ook hier weer een gracieel, geen principiëel verschil. Het zoeken van de richting van den geringsten weerstand is ook zeer groot in Europa, vooral bij menschen met geringe behoeften. Inderdaad als de Inlander economisch overwegend anders reageerde, zou het vraagstuk van groot- en kleinbedrijf niet op hem toegepast kunnen worden, maar dan zouden wij met onze economische denkwijze zijn zaken in het geheel niet kunnen overzien, terwijl wij toch voortdurend en met succes onze economische maatstaven bij hem aanleggen (de heer H. doet zulks ook onophoudelijk). De economische reactie schijnt zoozeer samen te hangen met de primitiefste instincten van den mensch (zij heeft te doen met wat de Duitschers den eersten „titanischen Trieb: den Hunger” noemen), dat zij in principe overal dezelfde is, en dat alleen factoren in rekening mogen worden gebracht voor rasverschillen etc.

Naschrift. De redactie van E.-S. B. is zoo welwillend geweest mij het artikel van Dr. W. H. de Jong l.i. ter toevoeging van mijn opmerkingen toe te zenden. Na de zeer uitvoerige beschouwingen van mijn opponent moet ik kort zijn. Zijn artikel valt uiteen in twee gedeelten: vergelijking en critiek. Voor de vergelijking ben ik den auteur verplicht, temeer omdat door deze de juistheid van mijn betoog nog eens wordt onderstreept.

Ten aanzien van de critiek moet ik mij tot hoofdzaken beperken. Dr. d. J. verwijt mij een gebrekkige conceptie tengevolge van het gemis aan theoretische basis. Hiertegen wil ik opmerken, dat de achtergrond van mijn detailstudie — meer wilde ik niet geven — wordt gevormd door mijn theoretische algemeen-economische en bedrijfshuishoudkundige kennis, welker resultaten, naar ik meen, mij ook herhaaldelijk van nut zijn geweest. Dr. d. J. zal het met mij eens zijn, dat de landbouweconomie tenslotte op dezelfde basis moet staan als haar zoeven genoemde hoofd-wetenschappen. Waaruit zou nu volgens Dr. d. J. deze gebrekkige conceptie blijken? Allereerst uit het feit, dat ik slechts tendenzen aangeef; de schrijver zal, indien hij van algemeen-economische en bedrijfshuishoudkundige literatuur kennis neemt, moeten constateeren, dat dit in die wetenschappen onvermijdelijk is. Overal waar, zoals in het economisch leven, een veelheid van krachten optreedt, welke individuele sterkte niet absoluut en duurzaam valt te bepalen, kan de theorie slechts de tendenzen („alle overige omstandigheden gelijk blijvend”) geven; het is mij dan ook niet duidelijk, hoe de landbouweconomie tot absolute conclusies kan komen, temeer niet omdat er nooit absolute conformiteit met het ervaringsmateriaal bestaat. Ik neem er echter acte van, dat een dochter van de economie, de landhuishoudkunde, in staat is zekerheid te geven en zelfs zekerheid over de toekomstige ontwikkeling, ondanks de veelheid van factoren, welke daarop van invloed zullen zijn. Welnu, indien de landbouweconomisten dan maar aan hun conclusies alom bekendheid willen geven, zijn de belanghebbenden bij de rubber ineens geholpen! Vooralsnog leert mij echter de ervaring, welke de moederwetenschappen mij hebben gegeven, toch vooral voorzichtig te zijn met de gevolgen, welke van één bepaalde kracht zijn te verwachten, omdat steeds weer andere krachten medewerken.

Het tweede argument, om mijn gebrek aan theoretische basis aan te toonen, zoekt Dr. d. J. in het feit, dat ik het critieke loon niet kan aangeven en ook hier schijnen de leerlingen van de dochterwetenschap meer te presteeren dan die der moederwetenschappen. Ik houd er mij echter zeer voor aanbevolen van den schrijver te vernemen waar, bij de steeds wijzigende omstandigheden (levensniveau, kosten van levensonderhoud en prijzen van andere producten), die grens ligt. Vooralsnog is de werkelijkheid echter in dit opzicht trouwer aan mij dan aan de agrarische

theorie, want de basis voor de critieke loonen is in de afgelopen jaren al verlaagd van 50 tot 13 cts. per KG. standaard product!

Het derde argument, dat het belangrijke niet van het onbelangrijke wordt onderscheiden, kan ik niet beantwoorden, daar het in het simpele constateeren zijn kracht schijnt te zoeken; ter voorkoming van misverstand diene, dat m.i., indien ik mij tot een détailstudie zet, toch niet alleen het bijzondere, doch ook het algemeen geldende moet worden besproken en dit is als zoodanig voor het behandelde onderwerp niet onbelangrijk.

Tenslotte het feit, dat ik geen vergelijkingen met toestanden elders heb getroffen. Afgezien van den omvang, welke de artikelen dan gekregen zouden hebben, achtte en acht ik dit nog niet noodzakelijk; indien mijn waarnemingen juist zijn kan ik, gesteund door de algemeene theorieën, tot conclusies komen.

Ik kan zoodoende de principiële critiek terzake van de gebrekkige conceptie niet aanvaarden; ik heb slechts een economische analyse van een bepaald détail-onderwerp willen geven en werd daarbij gerugsteund door wetenschappen, welke over een veel uitgebreidere ervaring beschikken, dan de landhuishoudkunde op zichzelf kan geven.

In diepste wezen is eigenlijk de conclusie van Dr. d. J. met zijn eigen betoog in strijd. Hij ontzegt mij, want daarop komt het betoog in feite neer, het recht om gebaseerd op de hoofdwetenschappen (algemeene economie en bedrijfshuishoudkunde) een *détailstudie* te maken, omdat ik deze niet inpas in de theorie van de *détailwetenschap*, de landhuishoudkunde. Volgens zijn eigen betoog zou mijn geachte opponent mijn methode moeten toejuichen en aan landhuishoudkundigen het recht moeten ontzeggen publicaties over agrarisch-economische onderwerpen te doen, zonder dat zij deze in de theorie der algemeene economie en bedrijfshuishoudkunde invoegen. Dr. d. J. zal, bij bestudeering harer theorieën, dan b.v. tot de ontdekking komen, dat het vraagstuk van groot- en kleinbedrijf slechts een onderdeel is van het algemeene, bedrijfshuishoudkundige „proportionaliteitsvraagstuk” en dat daarbij de handel in het geheel niet moet worden uitgeschakeld. Tot zoover de critiek tegen mijn conceptie.

De lessen mijner leermeesters en de kennisname van koloniaal-economische literatuur hebben mij behoed voor de fout onderscheid te maken tusschen algemeene en koloniale economie en voor het slechts zien van slechte Oostersche eigenschappen, doch moeten mij er evenzeer voor behoeden gradueele verschillen tusschen Oosterling en Westerling, welke ingrijpende beteekenis hebben, te verwaarloozen of uit het feit, dat de loonen voor den Oosterling laag zijn te concludereen, dat de arbeidsfactor „dus” goedkoop is.

De slotopmerking van Dr. d. J. wijst op een misverstand. Bij den Inlander is de status, waarbij hij, als ik het zoo even mag noemen, het goed „rust” hooger waardeert dan de toegevoegde beloning, veel eerder bereikt dan bij den Westerling en dit gradueele verschil, dit verschil in accent, heeft wel degelijk groot belang bij de bestudeering van koloniale toestanden (b.v. looncurve, duur en wijze der inspanning, loonstelsel). Dr. d. J. zal er zich gemakkelijk praktisch van kunnen overtuigen.

Ik noem de rubberwinning van de bevolking daarom geen cultuur, omdat economisch het bedrijf verzamelnijverheid is. Van doelbewuste *organisatie* (over doelbewustheid in het algemeen heb ik niet gesproken) is inderdaad toch geen sprake; de opzet is zoo spoedig mogelijk veel rubber te krijgen, niet, het bedrijf daartoe zoo gunstig mogelijk te organiseren. Dat het in het algemeen zorg voor de toekomst (dus sparen) zou zijn, die den Inlander tot rubber planten heeft gebracht, moet ik ontkennen; eerst de zachte dwang der bestuursambtenaren, daarna de kans op groot gewin, door gemakkelijk werk, zijn de drijfveeren geweest.

Het aanwezig zijn van de kapitaalrekening kan op zichzelf, blijkens de ervaring, welke de bedrijfshuishoudkunde geeft, nooit voor *bestaande* producenten een „drawback” (in den zin, waarin Dr. d. J. het bedoelt) zijn in de concurrentie, zolang niet de noodzaak van vervanging der kapitaalgoederen bestaat. Speciaal deze crisis heeft zoo duidelijk getoond, dat daardoor eerder een inelasticiteit en geen afname van aanbod in de productie wordt veroorzaakt. Een kapitaalrekening geeft bovendien niets anders dan een historisch feit.

Hiermede heb ik de hoofdzaken der critiek besproken, de andere punten zal ik laten rusten en ook op het betoog van Dr. d. J. ga ik niet in, behoudens één punt, dat van de bereiding. Voor rekening van mijn geachten opponent blijft het eenigszins tweezijdige betoog over de eerst geringe, daarna grootere beteekenis van de bereiding in de verhouding van deze groot- en kleinbedrijven, doch wel wensch ik hierbij aan te teekenen, dat dit industriële proces voor het vraagstuk voornamelijk als kostenprobleem beteekenis heeft.

De kosten bepalen, of differentiatie hier mogelijkheden biedt en dan zou het zelfs wel eens, met de kostencijfers der remillers voor oogen, kunnen blijken, dat de integratie in het Westersche bedrijf veel-er een nadeel dan een voordeel kan zijn. Het zal Dr. d. J. even goed als mij bekend zijn, dat juist de bereidings- en verpakkingskosten een groot deel der directe kosten uitmaken en de fabrieken en machines op den duur vervangen zullen moeten worden en dan zal de kracht van het Westersche grootbedrijf nog moeten blijken.

J. F. H.

AANTEKENINGEN.

De internationale botermarkt in 1932.

De moeilijkheden op de wereldmarkt van boter, een gevolg van de vergrootte aanvoeren van de overzeesche landen, de bijna allerwegen verminderde consumptie, de talrijke protectionistische maatregelen ter bescherming van de eigen zuivelindustrie in verschillende landen, hebben, zooals bekend, tot een geweldige prijsdaling geleid (men zie de elders in dit weekblad opgenomen statistiek van groothandels-prijzen).

Minder bekend is echter, dat, ondanks de gedaalde werelduitvoer van boter in 1932, de uitvoer van de overzeesche landen t.o.v. 1931 nog met 14 pCt. is toegenomen. Dit blijkt uit de statistieken, die dezer dagen door het Internationaal Landbouw Instituut te Rome zijn gepubliceerd.

Volgens deze gegevens is de uitvoer van de belangrijkste Europeesche productielanden met 16 pCt. afgenomen en de totale wereldexport slechts met 4 pCt. Dit is een gevolg van den vermeerderden uitvoer van Australië, van Nieuw-Zeeland en in mindere mate van Argentinië.

Uitvoer van boter uit de voornaamste uitvoerlanden.
(in ton).

Landen	1932	1931	1930	1929	1928
Denemarken	157.798	171.652	168.989	159.038	147.741
Nederland	20.378	32.958	41.909	47.321	46.941
Iersche Vrijstaat	16.752	19.190	26.656	28.484	28.405
Zweden	13.551	19.525	26.674	24.930	17.545
Finland	14.524	17.403	17.112	16.606	13.376
Estland	12.531	14.444	14.066	12.359	11.222
Lettland	18.597	18.739	18.430	14.830	13.006
Lithauen	9.926	8.705	7.357	4.084	2.643
Polen	1.228	12.460	12.117	15.081	10.974
Totaal Europa	265.285	315.076	333.310	322.733	291.853
Sovjet-Rusland	30.934	30.855	10.522	25.371	32.609
Nieuw-Zeeland	110.943	100.023	95.723	84.017	73.641
Australië	103.920	86.643	57.425	46.681	51.171
Argentinië	25.389	23.209	23.204	17.031	20.041
Totaal overzeesche landen	240.252	209.875	176.352	147.729	144.853
Algemeen totaal	536.471	555.806	520.184	495.833	469.315

De uitvoer van Nederland is, na die van Polen (daling van 90 pCt.), het meest getroffen (38 pCt.). Daarentegen is de uitvoer van boter van Lithauen gestegen, terwijl die van Letland slechts weinig is gedaald.

Beschouwt men de invoerlanden, dan geven alleen Groot-Brittannië en België/Luxemburg een stijging te zien.

Invoer van boter in de voornaamste invoerlanden.

Landen	(in ton).				
	1932	1931	1930	1929	1928
Groot-Brittannië en Noord-Ierland ¹⁾	413.604	391.613	337.866	318.760	302.195
Duitschland	69.519	100.221	133.157	135.544	126.553
België-Luxemburg	21.218	18.852	10.267	4.336	1.315
Frankrijk	11.857	18.523	5.862	4.424	2.612
Zwitserland	3.697	10.595	8.526	7.552	8.193
Canada	108	1.280	17.511	16.297	7.021
Totaal	520.003	541.084	513.189	486.913	448.489

¹⁾ De wederuitvoer werd afgetrokken.

Van de invoerstijging in Engeland hebben in de eerste plaats Australië, Nieuw-Zeeland en Argentinië geprofiteerd, die hun afzet in dit land t.o.v. 1931 met 14 pCt. hebben kunnen vergrooten. Daarentegen is de invoer in Engeland uit verschillende andere landen sterk verminderd, zooals uit Nederland (— 51 pCt.), Estland (— 34 pCt.), Rusland (— 20 pCt.), Ierland en Zweden (— 17 pCt.).

In Duitschland is de invoer, tengevolge van het systeem van contingenten, met 31 pCt. afgenomen. De zuivelindustrie van Polen is hierdoor het meest getroffen. De invoervermindering voor dit land bedroeg 89 pCt., voor Denemarken 57 pCt., voor Nederland 45 pCt. en voor Zweden 42 pCt.

De statistieken van het Int. Landbouw Instituut bevestigen het feit, dat in landen, waar geen systeem van contingenten was ingevoerd, de afzet van boter, afkomstig uit landen met gedeprecieerde valuta's, zich het best heeft kunnen handhaven.

Statistiek van de prijzen van tuinbouwproducten

Sedert eenige weken hebben wij in ons statistisch overzicht van groothandelsprijzen, de prijzen van roode en witte kool en uien opgenomen.

In verband met het einde van het seizoen van deze producten zijn deze noteeringen met ingang van dit nummer vervangen door die van bloemkool, kaskommers en salade. Deze prijzen worden ons eveneens verstrekt door het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen in Nederland. Voor nadere bijzonderheden verwijzen wij naar blz. 312.

INGEZONDEN STUKKEN.

DE WEG UIT DE DEPRESSIE.

Prof. Mr. W. C. Mees R.Azn. schrijft ons:

Met veel genoegen las ik in het antwoord van Prof. Dr. C. A. Verrijn Stuart aan Mr. A. Veen op blz. 263 van het nummer van 29 dezer van dit tijdschrift de volgende passage: „Indien men zich een oogenblik „een toestand indenkt, waarbij de aanpassing van alle „prijzen aan de koopkracht der geldeenheid zich tijd- „loos en gelijkmatig voltrekt, dan zou men. . . ., van „depressie en inzinking in het geheel niets beme- „ken. De geweldige vooruitgang van de productie- „capaciteit der laatste jaren zou enkel eene ontzag- „gelijke vooruitgang der algemeene welvaart betee- „kenen. Van bezuiniging in den dienst der overheid „zou, behoudens het geval, dat deze uit anderen hoof- „de geboden mocht zijn, evenmin sprake wezen als „van verhooging der belastingen. Aan inperking der „voortbrenging, tenzij dan in enkele onevenwichtig „uitgegroeide bedrijfstakken, zou niemand denken.”

Mijn genoegen zou echter grooter zijn geweest, indien de schr. hieraan had toegevoegd, dat zoodanige toestand zal worden bereikt (of laat ons, om zeer voorzichtig te zijn, zeggen: benaderd), zoodra, overeenkomstig het voorstel van ondergeteekende in dit tijdschrift van 18 Mei, 13 Juli, 9 en 16 Nov. 1932 en

2 x 100 % ZEKERHEID

Bureau voor Groepsverzekering

GEVESTIGD TE UTRECHT, PRINS HENDRIKLAAN 46 DIRECTEUR: DR. G. E. HUFFNAGEL

OPGERICHT DOOR DE

LEVENSVERZEKERING-MIJ. VAN DE

Nationale

en

Nederlanden van 1845

LEVENSVERZEKERING-BANK

TE 'S-GRAVENHAGE

TE ROTTERDAM

NEDERLANDSCHE WERKGEVERS

VRAAGT ADVIES INZAKE OUDENDAGS- EN GEZINSVERZORGING

VAN UW PERSONEEL!

VOLLEDIGE GARANTIE VAN BEIDE MAATSCHAPPIJEN

elders (b.v. in een praeadvies aan de vereeniging „Handelsrecht“) met het gulden-is-gulden-stelsel onzer wetgeving zal zijn gebroken en eene wetsbepaling wordt vastgesteld, krachtens welke niet alleen in depressietijd, maar geregeld, alle geldvorderingen en -schulden en ook de kapitaalbedragen der bedrijven zullen zijn onderworpen aan eene herleiding in verband met wijzigingen in de waarde van de geldeenheid in dier voege, dat zij eene vaste hoeveelheid koopkracht blijven vertegenwoordigen. Die herleiding zal moeten geschieden aan de hand van een indexcijfer der kosten van levensonderhoud (in zeer ruimen zin), dat periodiek en op korten termijn zal moeten worden vastgesteld. Naar ik te bevoegder plaatse mocht vernemen zijn tegen het vaststellen van zoodanig indexcijfer op deugdelijke basis geen technische bezwaren aanwezig.

Het verwondert mij, in plaats van zulk eene toevoeging, uit de pen van Prof. Verrijn Stuart verder te moeten lezen: „De moeilijkheid is echter, dat de „voorwaarde, die wij noemden, eene tijdlooze, harmonische aanpassing aan verandering in de koopkracht „der geldeenheid voor verwezenlijking niet vatbaar is.“ Motiveering ontbreekt.

Het verbaast mij te meer deze uitspraak te zien neergeschreven door den voorstander van een a-metallistisch ruilmiddel, waarvan de waardevastheid aan de hand van gelijk indexcijfer zou moeten worden nagestreefd. Indien mijn voorstel op dien grond verwerpelijk ware, zou ook het a-metallisme zijn veroordeeld.

De door schr. geëischte harmonische aanpassing wordt bij de door mij gewenschte regeling wel niet „tijdloos“¹⁾, maar toch op zeer korten termijn verkregen en gehandhaafd. Loonen, renten, pachten worden steeds in evenredigheid met het algemeene prijsniveau verhoogd of verlaagd, zoodat voor den gemiddelden ondernemer eene regelmatige winstmarge verzekerd blijft en derhalve voor het massaal ontslag van werkkrachten en dus voor het ontstaan van werkloosheid geen aanleiding meer bestaat.

Schr.'s onmogelijkverklaring moet ik dus met belistheid van de hand wijzen.

Ook kan ik niet de waarde erkennen van het bezwaar door Prof. Bordewijk onlangs tegen het herleidingsstelsel aangevoerd (in een noot op blz. 34 van de Jan.-aflevering van de Economist) en dat daarop neerkwam, dat bij invoering van dat stelsel de toestand zoodanig zou verbeteren, dat de prikkel om tot stabilisatie van de waarde van het geld te komen daardoor zou worden verzwakt. Gaarne neem ik nota van schr.'s erkenning, dat het herleidingsstelsel tot verbetering zal leiden. Maar laten wij die bereikbare verbetering dan ook aanvaarden en laten wij ons niet blind staren op een voorshands toch onbereikbaar ideaal van een waardevast betaalmiddel. Want doen wij het laatste, dan zal voor de zooveelste maal het betere (of wat men daarvoor aanziet) de vijand van het goede blijken te zijn. Zoals ik trouwens meermalen heb opgemerkt, zal het herleidingsstelsel aan het streven naar meer waardevastheid van het geld niet in den weg staan, maar dit in hooge mate bevorderen.

Laat ons ten aanzien van bestrijding van de crisis eindelijk eens tot *dadens* overgaan door het herleidingsstelsel te aanvaarden. Wel neemt ook ten onzent het aantal crisismaatregelen hand over hand toe, maar de eerste daad tot *bestrijding* van de crisis laat zich nog wachten.

¹⁾ Het woord is niet van mij.

Naschrift. Naar aanleiding van bovenstaand stukje van den heer Mees bepaal ik mij ertoe aan te teekenen, dat de strekking van het door hem vermelde gedeelte van mijn betoog deze was, dat, aangezien tijdlooze, en over het geheele gebied van het economisch leven gelijkmatige, aanpassing van alle prijzen aan waardewisselingen der geldeenheid, waardoor

hare noodlottige gevolgen zouden achterwege blijven, niet te verwezenlijken is, het streven gericht moet zijn op de verzekering der waardevastheid, dus op algemeene prijsstabilisatie.

Het verschil tusschen den heer Mees en mij komt hierop neer, dat hij het indexcijfer (ik laat nu daar, dat dit m.i. zich niet tot de kosten van het levensonderhoud moet beperken, maar op veel breeder grondslag behoort te worden gebouwd) wil gebruiken om de gevolgen van veranderingen in de koopkracht te *corrigeren*, ik daartegenover om die veranderingen te *voorkomen*. Nog steeds meen ik dat, andere bezwaren tegen den „tabular standard“ nog daargelaten: prevention is better than cure.

C. A. VERRIJN STUART.

ONTVANGEN BOEKEN.

Werkloosheid werktijd 40 uur? Eenige beschouwingen van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers. ('s-Gravenhage 1933; N.V. Boek- en Kunst drukkerij v.h. Mouton & Co. Prijs f 0.40).

In dit geschrift van 82 pag. wordt een helder betoog geleverd tegen de invoering van de 40-urige werkweek als algemeen middel ter bestrijding van de werkloosheid. Gezien wordt in het bijzonder op het gevaar van werktijdverkorting met behoud van het weekloon, hetgeen leidt tot verhooging van de productiekosten van de industrie, terwijl juist verlaging op den voorgrond moet staan.

De nieuwe wet op de naamlooze vennootschappen door Mr. Dr. H. F. A. Völlmar. Vijfde vermeerderde druk. (Haarlem 1933; H. D. Tjeenk Willink & Zoon N.V. Prijs f 2.90).

Deze nieuwe druk van het bekende boek van Mr. V. werd uitgebreid met een hoofdstuk over het samenstellen en wijzigen van statuten in verband met de bepalingen der nieuwe wet en de toepassing daarvan door het Departement van Justitie.

Entwicklung und Aufbau der Glühlampen-Industrie door William Meinhardt. (Berlijn 1932; Carl Heymanns Verlag. Prijs Mk. 10).

De heer Meinhardt, directeur van de Osram, schetst in dit boek de ontwikkeling van de gloeilampenindustrie en behandelt verder de invloed, die de gloeilampen op de ontwikkeling van de electrotechnische industrie heeft uitgeoefend. Eveneens wordt de kartelvorming in de gloeilampenindustrie behandeld.

Kapitalisme, marxisme of ...! door Mr. Dr. A. Spanjer. (Uitgave van de Handelswetenschappelijke Bibliotheek, Leiden. Prijs f 1.40).

Doel van dit geschriftje is door een beknopte uiteenzetting van de voornaamste liberaal-socialistische theorieën kennis en begrip van de huidige ordening bij te brengen.

Loonpolitiek en de crisis door Mr. A. J. R. Mauritz. (Haarlem 1933; H. D. Tjeenk Willink & Zoon's Uitgevers Mij. Prijs f 0.90).

Inhoud: I Crisisoorzaken en loonpolitiek. II Prijzen en loonen. III Loonen als kostenfactor en als koopkracht.

Conjunctuur en crisis door Drs. C. Sytsma. (Uitgave Handelswetenschappelijke bibliotheek, Leiden).

Een populair geschreven boekje over de conjunctuur en de crisis, waarin zoowel de historie als de verschillende theorieën worden behandeld.

Resultatenberekeningen op korten termijn als middel tot controle van het beheer door J. E. Spinosa Cattela, Lid Ned. Inst. van Accountants. (Uitgave Handelswetenschappelijke Bibliotheek, Leiden).

Beknopte uitwerkingen der opgaven voorkomende in beknopt leerboek van het handelsrekenen door H. L. C. Kok, leeraar aan de Handels-Hoogere Burgerschool te Groningen. Tweede deel B. (Groningen, Den Haag, Batavia 1933; J. B. Wolters. Prijs f 1,90).

MAANDCIJFERS.
HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

Maand	Amsterdam	Arnhem	Groningen	Den Haag Volle eigendom	Den Haag Erfpacht	Middelburg	Rotterdam	Zwolle
1932								
Jan.		5		5.23	5½	5	5.—	
Febr.		5		5.25	5½	5	5.13	
Mrt.		5		5.19	5½	5	5.40	
April		5		5.18	5½	5	5.20	
Mei		5		5.—	5½	5	5.34	
Juni		5		5.03	5½	5	5.40	
Juli		5		5.25	5½	5	5.50	
Aug.		5½		5.25	5½	5	5.43	
Sept.		5		5.25	5½	5	5.50	
Oct.		5		5.18	5½	5	5.08	
Nov.	5½	5	5½	5.17	5.23	5	5.20	5
Dec.	4.90	4½		5.13	—	5	5.11	5
1933								
Jan.	4.375	5		5.—	—	5	5.—	5
Febr.	5	5		4.84	—	5	4.79	5 3/4
Mrt.	4½			4.50	5	5	4.96	4½ 4/4

1) Onder de op deze rentebasis afgesloten hypotheekrenten bevonden zich er twee op erfpacht.

2) Deze rente betreft hypotheekrenten met een derde overwaarde; een instelling daar ter plaatse, welke slechts 50 % van de geschatte waarde geeft, belegde in Nov. tegen 4½ %.

3) Op landerijen werd bij dubbele overwaarde hyp. verstr. tegen 4½ en 4¾ %. 4) Op landerijen 4½-4¾ %.

Nadruk verboden.

EMISSIES IN MAART 1933.

Kerkelijke Leeningen ..... f 1.414.500,—
Nederland ..... f 1.414.500

Totaal .... f 1.414.500,—

Bovendien:

f 11.200.000,— 3-m. Schatkistpromessen à f 998,72
 „ 17.920.000,— 6-m. „ „ 996,57 en
 „ 17.355.000 3 % Schatkistbiljetten „ „ 1.018,—
 Voorts werd in de afgelopen maand hier te lande de inschrijving opengesteld op een beperkt bedrag:
 Cert. v. aand. Depot van aandelen in bank- en financiële instellingen à f 105,73 (introductie);
 Cert. v. 10 gew. aand. z.n.w. P. Lorillard & Co. à ± \$ 13½ (introductie).

De Kerkelijke Leeningen zijn als volgt onderverdeeld:

	Rente-voet	Emissie-voet	Emissie-koers
	Guldens	pCt.	pCt.
Ned. Herv. Gem. te Hillegersberg	60.000	5	100
Stichting „Ziekenhuis v. d. H. Joannes de Deo” te 's-Gravenhage	1.000.000	5	99¾
R.K. Kerkbest. d. Par. v. d. H. Jacobus der Meerdere te Enschede	100.000	5	100
Congreg. d. Zusters Franciscanessen Missionarissen v. Maria, te Maastricht	100.000	5	99
R.K. Kerkbest. d. Par. v. d. H. Engelmundus, te Velsen-Driehuis	160.000	4½	98¾

Emissies in 1933.

	Obligatiën	Aandeelen	Totaal
Januari	f 111.190.325,—	—	f 111.190.325,—
Februari	„ 12.250.625,—	—	„ 12.250.625,—
Maart	„ 1.414.500,—	—	„ 1.414.500,—
	f 124.855.450,—	—	f 124.855.450,—

OVERZICHT DER OPBRENGSTEN VAN HET STAATSBEDRIJF DER P.T.T. FEBRUARI 1933.

Omschrijving	Werkelijke opbrengst Febr. 1933	Meer of minder dan	
		Febr. 1931	Begroting
Posterijen	f 2.803.895	— f 187.582	— f 100.305
Telegrafie	„ 322.883	— „ 30.966	— „ 13.937
Telefonie	„ 1.855.315	+ „ 19.524	— „ 13.485
Postchèque- en Girodienst	„ 565.823	+ „ 53.479	+ „ 30.923
Totaal	f 5.547.916	— f 145.545	— f 96.804

GIRO-OMZET BIJ DE NEDERLANDSCHE BANK.

	Januari 1933.		Januari 1932.	
	Posten	Bedrag	Posten	Bedrag
Rek.houders	48.695	f 1.273.606.000	51.592	f 1.693.113.000
Door H.-bank plaatselijk	34 50	„ 1.027.153.000	36.899	„ 1.402.988.000
Voldoening Rijksbelast.	1.013	„ 10.491.000	977	„ 9.011.000

Laatstbekende noteringen te Amsterdam en Rotterdam op 3 April 1933 voor telegrafische uitbetaling op:

	Gulden per	Pari	Koers	Bank-disconto
<i>Europa.</i>				
Londen *)	£	12.10 ^s	8.49	% 2
Berlijn *)	100 Mark	59.26	58.99	4
Parijs *)	100 Franc	9.747	9.74	2½
Brussel *)	100 Belga	34.59	34.55½	3½
Luxemburg	100 Franc	—	6.91	—
Zürich)	100 „	48.—	47.86	2
Praag	100 Kronen	—	7.36½	3½
Weenen *)	100 Schilling	35.—	35.04	5
Boedapest	100 Pengö	43.51	43.50	4½
Boekarest	100 Lei	1.4880	1.48	7
Sofia	100 Leva	1.79 ⁷	1.80	8½
Belgrado	100 Dinar	4.379	3.65	7½
Istanbul	Turksch £	10.93	1.17½	—
Athene	100 Drachme	3.23	1.40	9
Milaan	100 Lira	13.09	12.70	4
Madrid	100 Peseta	48.—	21.—	6
Lissabon	Escudo	2.68½	0.07½	6
Kopenhagen *)	100 Kronen	66.67	37.95	3½
Oslo *)	100 „	66.67	43.45	4
Stockholm *)	100 „	66.67	44.90	3½
Reickjavick	100 IJsl. Kr.	66.67	38.25	—
Warschau	100 Zloty	27.91	27.82½	6
Kovno (Litauen)	100 Lita	24.88	24.80	7
Riga (Letland)	100 Lat	48.—	48.—	5½-6
Reval (Estland)	100 Estl. Kr.	66.67	66.25	5½
Helsingfors	100 Finnmrk.	6.26½	3.74	6
Moskou	Tjerwonets (10 Roebel)	12.80	12.80	—
Danzig	100 Gulden	48.42	48.50	4
<i>Amerika.</i>				
New-York *)	\$	2.4878	2.47½	3½
Montreal	Canad. \$	2.4878	2.06½	—
Mexico	Mex. Dollar	1.24	0.71	—
Buenos Aires	Peso (papier)	1.0568 ¹	0.65	6
La Paz (Bolivia) 3)	Boliviano	0.9080	—	—
Rio de Janeiro	Milreis (pap.)	0.8075 ²	0.19½	—
Valparaiso	Peso (papier)	0.30	0.15	6-7
Bogota (Columbia) 3)	Peso	2.42	2.14	—
Quito (Ecuador)	Sucre	0.49 ^s	0.41½	—
Lima (Peru)	Sol	0.69 ⁷	0.40	—
Montevideo (Urug.)	Peso	2.5725	1.17	—
Caracas (Venezuela)	Bolivar	0.4795	0.39½	—
Paramaribo	Gulden	1.—	1.00½	—
San José (C. Rica)	Colon	—	—	—
Guatemala	Quetzal	2.48½	2.48	—
Willemstad (Curag.)	Gulden	1.—	1.01½	—
Managua (Nicar.) 3)	Cordoba	2.48½	—	—
San Salvador 3)	Colon	1.2440	0.89	—
<i>Azië.</i>				
Calcutta	Rupee	0.91	0.64	3½
Batavia	Gulden I.G.	100	0.99½	4½
Kobe	Yen	1.24	0.53½	4.38
Hongkong	Dollar	—	0.56½	—
Shanghai	Taël	—	0.72½	—
Singapore	Straits Doll.	1.4125	0.98½	—
Manilla	Phil. Peso	1.24	1.21½	—
Teheran 4) (Perzië)	Pahlavi	—	8.24	—
Bangkok	Baht	—	0.79	—
<i>Afrika.</i>				
Kaapstad	£	12.10½	8.50	4
Alexandrië	Egypt. £	12.42	8.72	—
<i>Australië.</i>				
Melbourne, Sidney en Brisbane	£	12.10½	6.79	—
Nieuw Zeeland	£	12.10½	6.78½	—

1) Goudpeso. 2) Milreis Goud. 3) Not. te A'dam. Ov. not. part. opg. 4) Zichtkoers. *) Munteenheid = Rial (= een Kran.)

STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

BANKDISCONTO'S.

Table of bank discount rates for various cities including London, Amsterdam, and others, with columns for dates and rates.

OPEN MARKT.

Table of open market rates for various commodities and currencies, with columns for dates and prices.

1) Koers van 7 Apr. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table of exchange rates in the Netherlands for various currencies like London, Berlin, and Paris.

Table of exchange rates in the Netherlands for various currencies like Zurich, Weenen, and Praag.

Table of exchange rates in the Netherlands for various currencies like Stockholm, Kopenhagen, and Oslo.

*) Noteering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table of exchange rates in New York for various currencies like London, Paris, and Amsterdam.

KOERSEN TE LONDEN.

Table of exchange rates in London for various cities like Alexandria, Athene, and others.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Table of silver and gold prices, including London and New York rates.

STAND VAN 'S RIJKS KAS

Table showing the financial status of the state treasury, including income and expenses.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table of floating debt between the Netherlands and the Indies.

CURAÇAOSCH E BANK.

Voornameste posten in duizenden guldens.

Table of major items in the Curacao Bank in thousands of guildens.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 10 April 1933.

		Activa.		
Binnenl. Wis- sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f Bijbnk. " Ag.sch. "	31.232.732,89 636.432,93 5.642.312,78	f	37.511.478,60
Papier o. h. Buitenl. in disconto				
Idem eigen portef. Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.	f	73.214.710,—		73.214.710,—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-ert. op onderp.	Hfdbk. f Bijbnk. " Ag.sch. "	24.735.612,84 3.863.783,34 43.110.688,94	f	71.710.085,12
Op Effecten	f	70.681.717,81		
Op Goederen en Spec.		1.028.367,31		71.710.085,12
Voorschotten a. h. Rijk				
Munt, Goud	f	98.200.005,—		
Muntmat., Goud		857.536.295,30		
	f	955.736.300,30		
Munt, Zilver, enz.		22.119.204,—		
Muntmat., Zilver				977.855.504,30 ¹⁾
Belegging 1/5 kapitaal, reserves en pensioenfond's				20.373.096,01
Gebouwen en Meub. der Bank				5.000.000,—
Diverse rekeningen				12.989.747,33
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)				19.331.195,17
	f	1.217.985.816,53		
		Passiva.		
Kapitaal	f	20.000.000,—		
Reservefond's		3.000.000,—		
Bijzondere reserve		5.000.000,—		
Pensioenfond's		8.457.926,89		
Bankbiljetten in omloop		971.637.450,—		
Bankassigatiën in omloop		209.511,33		
Rek.-Cour. f		8.159.726,51		
saldo's: Anderen		196.058.648,12		204.218.374,63
Diverse rekeningen				5.462.553,68
	f	1.217.985.816,53		
Beschikbaar metaalsaldo	f	507.418.315,35		
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is				1.268.545.788,—

¹⁾ Waarvan in het buitenland f 3.020.302,58.

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo ¹⁾	Dek- kings- perc.
	Munt	Muntmat.				
10 April '33	98.200	857.536	971.637	204.428	507.418	83
3 " '33	98.200	850.536	991.446	184.134	502.329	83
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ²⁾
10 April 1933	37.511	—	71.710	73.215	12.990
3 " 1933	37.966	—	76.680	72.810	13.640
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

¹⁾ Sedert den bankstaat van 4 Jan. 1929 op de basis van 2/5 metaaldekking. ²⁾ Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. metaal-saldo
8 Apr. '33 ²⁾	158.890		212.160	32.310	61.102
1 " '33 ²⁾	159.080		207.970	35.250	61.792
11 Mrt. 1933	112.036	46.124	210.467	32.582	60.940
4 " 1933	112.038	46.090	207.571	33.832	61.567
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels. buiten N.-Ind. betaal.	Dis- conto's	Belee- ningen	Diverse reke- ningen ¹⁾	Dek- kings- percen- tage
8 Apr. '33 ²⁾	19.740	55.270		25.310	65
1 " '33 ²⁾	19.650	53.110		26.180	65
11 Mrt. 1932	18.505	9.278	33.328	27.645	65
4 " 1931	18.356	9.257	32.856	27.204	66
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

¹⁾ Sluippost activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities	
				Disc. and Advances	Securities
5 April 1933	177.360	371.669	64.863	11.649	15.517
29 Maart 1933	172.688	367.112	79.727	11.770	17.211
22 Juli 1914	40.164		29.317		33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek- kings- perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
5 April '33	82.980	14.083	109.599	34.495	65.691	41 1/2
29 Mrt. '33	57.738	21.244	92.838	34.966	80.577	54
22 Juli '14	11.005	14.736		42.185	29.297	52

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wis- sels	Waarv. op het buitenl.	Belee- ningen	Renteloos voorschot v. d. Staat
31 Mrt. '33	80.409	1.440	2.406	5.323	1.971	2.714	3.200
24 " '33	80.623	1.536	2.406	6.207	1.980	2.635	3.200
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver- sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Parti- culieren
31 Mrt. '33	6.621	3.117	86.096	107	2.128	16.850
24 " '33	6.629	2.188	84.233	125	2.035	18.998
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

¹⁾ Sluippost activa.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud	Daarvan bij but- tent. circ. banken ¹⁾	Deviezen als goud- dekking geldende	Andere wissels en cheques	Belee- ningen
31 Mrt. 1933	738,6	64,0	97,0	2.762,5	210,3
23 " 1933	727,4	66,4	121,9	2.452,3	83,6
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec- ten	Diverse Activa ²⁾	Circu- latie	Rekg.- Crt.	Diverse Passiva
31 Mrt. 1933	401,3	689,7	3.519,7	442,9	601,4
23 " 1933	401,1	619,2	3.196,8	362,4	600,7
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

¹⁾ Onbelast. ²⁾ W.o. Rentenbankscheine 31, 23 Maart 1933, resp. 14; 33 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

Data	Goud		Binnen- en buitenlandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfond's	Voorschot aan den Staat	Overheids- fondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
	Munt en metaal	Munt en diversen						Schatkist	Partic.
6 April 1933	2671	62	794	58	363	40	3.639	70	269
30 Mrt. 1933	2669	63	804	47	363	40	3.559	139	280

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		Wettig betaalmiddel Zilver etc.	Wissels	
	Totaal bedrag	Dekking F. R. Notes		In her- disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
22 Mrt. '33	3.192,3	2.563,4	178,9	670,9	352,3
15 " '33	3.010,8	2.350,3	137,4	1.232,3	403,3

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circu- latie	Totaal Depo- sito's	Gestort Kapitaal	Goud- Dek- kings- perc. ¹⁾	Algem. Dek- kings- perc. ²⁾
22 Mrt. '33	1.864,4	3.916,3	2.154,8	149,8	52,5	55,5
15 " '33	1.899,0	4.292,7	2.123,7	150,2	46,9	49,1

¹⁾ Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. ²⁾ Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal banken	Dis- conto's en beleen.	Beleg- gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo- sito's	Waarvan time deposits
1 Mrt. '33	488	9.627	8.196	1.599	15.971	5.288
22 Feb. '33	130	9.865	8.392	1.814	16.933	5.499

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of Eng- land zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de be- treffende valuta.

GOEDERENHANDEL.

GRANEN.

11 April 1933.

De stemming aan de tarwemarkt was in de afgelopen week voor Canadeesche en Australische soorten vaster. Vooral in Australische zijn zoowel naar het Verre Oosten als naar Engeland belangrijke zaken tot stand gekomen tot in den loop der week regelmatig stijgende prijzen. Zij waren in de voorafgaande weken vrij aanmerkelijk gedaald en een gedeelte van de verlaging is nu weder ingehaald. Voor stoomende partijen was de verlaging het grootst geweest en die koopt men nog onder de prijzen, welke voor latere verscheping worden gevraagd. Wat Manitoba tarwe betreft, bepaalde de vraag zich in hoofdzaak tot spoedig verwachte partijen. De prijzen zijn gestegen en koopers bepalen er zich toe alleen de eerste posities te koopen en veronachtzamen de latere. De prijsverhooging in Canada is grotendeels een volgen van de stemming in de Ver. Staten, welke laatste echter met de internationale tarwemarkt weinig te maken heeft en alleen gevoelig is voor factoren in het eigen land. Op vaste dagen waren zaken mogelijk in Platatarwe, welke dringend blijft aangeboden tot weinig veranderde prijzen. De termijnmarkten in Argentinië zijn op sommige dagen iets gestegen, doch prijsverbeteringen waren meestal niet van langen duur. Het slot te Buenos Aires was 7 centavos per 100 KG. lager, te Rosario 5 centavos lager. In de eerste dagen der week stegen de prijzen aan de termijnmarkt te Chicago, niettegenstaande de Farmboard verder als verkoper optrad, als gevolg van slechte oogstberichten en lage schattingen van de opbrengst van wintertarwe en op verwachtingen van inflatie van den Dollar. De landbouwwetten ter beperking van den uitzaai van zomertarwe zijn nog niet door den Senaat aangenomen. Het gemiddelde van de schattingen door particuliere oogstexperts van de opbrengst van wintertarwe bedraagt 371 miljoen bushels, de vorige schatting 400 miljoen. In het vorige jaar was de opbrengst 462 miljoen, in 1931 787 miljoen en de gemiddelde opbrengst in de periode 1926/30 bedroeg 587 miljoen. Het regeeringsrapport schat de opbrengst op niet meer dan 334.087.000 bushels. De prijzen aan de termijnmarkt te Chicago zijn midden der week teruggelopen, doch later weder gestegen. Het slot was 2½ dollarcents per 60 lbs. hooger dan een week geleden. Te Winnipeg trad tegen het einde der week eenige verlaging in. Het slot was er ¾ dollarcents hooger dan een week geleden. De droogte in de Ver. Staten in het wintertarwegebied houdt aan en in het Noordwesten en in Canada wordt geklaagd over onvoldoende vocht in den grond voor den uitzaai van zomertarwe. In de meeste landen van West-Europa blijven de vooruitzichten van wintertarwe gunstig, in Duitsland zelfs zeer gunstig. Volgens officiële mededeelingen wordt de toestand van de wintertarwe in Pruisen aangegeven met het cijfer 2,7, die van rogge met 2,6. In Duitsland beduidt 2 goed, 3 middelmatig, 4 slecht. De toestand wordt nu beter beoordeeld dan een jaar geleden. In Frankrijk begint het droge weer reden tot ongerustheid te geven; in vele streken is regen dringend noodig. In Midden- en Oost-Europa buiten Rusland zijn de vooruitzichten goed. De berichten uit Rusland luiden iets beter, doch de vooruitzichten zijn niet gunstig wat den uitzaai van zomertarwe betreft.

De zaken in rogge waren in de afgelopen week beperkt en bepaalden zich in hoofdzaak tot stoomende Platarogge, waarvoor de prijzen vrijwel onveranderd bleven. Poolse rogge op Maart-aflading is door afladers teruggekocht, van aanbiddingen in de eerste hand ter verlading in April werd geen gebruik gemaakt, daar Platarogge goedkooper is.

De voorraden Donau-mais zijn verder verminderd tengevolge van het ontbreken van aanvoeren, zoodat de consumptie voor dadelijke levering op de disponibile voorraden

was aangewezen. Nadat in de eerste dagen der afgelopen week de stemming voor Donau-mais flauw was, is allengs eene verbetering ingetreden en zijn de prijzen voor stoomende partijen verhoogd. Voor de eerste booten werd een premie boven de latere betaald en de vraag was bevredigend. Toen de eerst verwachte booten binnenkwamen, was de verkoop toch niet zoo gemakkelijk als velen hadden verwacht en is weder iets van de verbetering verloren gegaan. Ook de latere stoomende Donau-mais is weder een weinig in prijs gedaald. Afladers hadden hunne prijzen per April en Mei aflading verhoogd, doch de verbetering betrof alleen stoomende partijen en de matige verhooging voor latere levering werd niet betaald. Volgens een gepubliceerde officiële schatting was de opbrengst van maïs in Roemenië van den laatsten oogst 27½ miljoen quarters, of ongeveer 2½ miljoen quarters groter dan een vroegere schatting. De Argentijnsche regeering heeft de opbrengst van Platarogge geraamd op 30.820.000 quarters tegen 33.281.000 quarters in het vorige jaar. De bebouwde oppervlakte werd geschat op 14.533.000 acres, waarvan 5.236.000 acres verloren gingen tengevolge van schade door sprinkhanen en droogte vroeg in het seizoen. Van particuliere zijde wordt de maïsoopbrengst grooter geschat en van ongeveer gelijke grootte als in het vorige jaar. De consumptie in Argentinië zelf wordt aangenomen ongeveer 7 miljoen quarters te bedragen. De verschepingen van Argentinië waren de vorige week nog niet groot en werden vertraagd door regen. Voor stoomende en spoedig te vertrekken partijen bestaat wel belangstelling, vooral in landen waar weinig Donau-mais gebruikt wordt. In Nederland zijn beperkte zaken tot stand gekomen, een flinke premie wordt betaald boven latere posities. Voor de laatste is de belangstelling matig. Weder zijn de schommelingen klein geweest aan de Argentijnsche termijnmarkten. Het slot te Buenos Aires was 2 centavos lager en te Rosario 5 centavos lager.

Nog steeds moet in hoofdzaak Argentinië in de behoefte aan gerst voorzien. Behalve een kleine inzinking in het midden der week, bleven de prijzen onveranderd. De vraagprijzen voor Donaugerst zijn eveneens onveranderd, doch tot zaken kwam het niet.

SUIKER.

Ook in de afgelopen week was op de verschillende suikermarkten aanvankelijk een vaste stemming overheerschend. In Amerika werden flinke partijen „duty free” suiker geplaatst tot tusschen 2.98 d.c. en 3.05 d.c. schommelende prijzen. Cubasuiker werd tot 1.10 d.c. gehouden, waartoe echter geen kooplust bestond. Nadat de termijnmarkt te New-York gedurende de eerste helft der week zeer vast was en de noteringen in totaal ruim 10 punten waren aangehouden, trad in verband met winstnemingen een reactie in, waardoor het slot op een niet onbelangrijk lager peil met de volgende cijfers kwam: Mei 1.12, Juli 1.17, Sept. 1.18, Oct. 1.20 en Dec. 1.21, terwijl de laatste notering voor Spot Centr. 3.10 bedroeg.

De ontvangsten in de Atlantische havens der V. S. bedroegen deze week 58.000 tons, de versmeltingen 48.000 tons tegen 45.900 tons verleden jaar en de voorraden 186.000 tons tegen 301.900 tons verleden jaar.

De laatste Cuba-statistiek is als volgt:

	1933	1932	1931
	tons	tons	tons
Productie . . . . . (raming)	2.000.000	2.602.864	3.122.186
Ontvangsten	70.152	155.053	73.624
Totaal sedert 1 Januari . . .	457.467	870.030	1.108.284
Verscheppingen	75.491	75.107	35.066
Voorraad	949.323	1.374.911	1.646.953

In Engeland was de stemming uiterst rustig. De afgelopen week demonstreerde duidelijk, dat de factoren, welke den laatsten tijd voor de Amerikaansche markt zoo stimulerend werkten, voor Europa slechts van geringe beteekenis konden zijn.

AANVOEREN in tons van 1000 KG.

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	2/8 April 1933	Sedert 1 Jan. 1933	Overeenk. tijdvak 1932	2/8 April 1933	Sedert 1 Jan. 1933	Overeenk. tijdvak 1932	1933	1932
Tarwe	27.913	317.079	315.323	—	8.589	2.800	325.668	318.123
Rogge	11.000	118.623	111.823	—	1.000	640	119.623	112.463
Boekweit	684	8.973	6.218	—	25	—	8.998	6.218
Maïs	15.604	294.931	388.139	580	69.412	100.723	364.343	488.862
Gerst	9.113	84.844	114.654	—	9.730	6.582	94.574	121.236
Haver	2.574	56.316	67.416	105	1.248	1.292	57.564	68.708
Lijnzaad	6.092	85.263	86.888	150	120.880	133.189	206.143	220.077
Lijnkoek	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarwemeel	128	6.750	7.604	122	2.638	3.173	9.388	10.774
Andere meelsoorten	834	13.025	14.943	240	2.573	4.741	15.598	19.684

VAN GROOTHANDELSPRIJZEN¹⁾

ZUIVEL EN EIERN								METALEN													
BOTER per K.G. Leeuwarder Comm. Noteering		KAAS Edammer Alkmaar Fabriekskaas kl. m/merk		EIERN Gem. not. Eiermijn Roermond p. 100 st.		KOPER Standaard Locoprijzen Londen per Eng. ton		LOOD Locoprijzen Londen per Eng. ton		TIN locoprijzen Londen per Eng. ton		IJZER Cleveland Foundry No. 3 f.o.b. Middlesbrough per Eng. ton		GIETERIJ-IJZER (Lux III) p. Eng. t. f.o.b. Antwerpen		ZINK Locoprijzen Londen per Eng. ton		GOUd cash Londen per ounce fine		ZILVER cash Londen per Standard Ounce	
f.	%	f.	%	f.	%	£	%	£	%	£	%	Sh.	%	sh.	%	£	%	sh.	%	pence	%
2,31	100,0	56,—	100,0	9,18	100,0	62,1/6	100,0	36,8/6	100,0	261,17/-	100,0	73/-	100,0	67/-	100,0	36,3/6	100,0	85/6	100,0	32 1/8	100,0

26 Sept. 1932 79 K.G. La Plata. 3) Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2, van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74 5/8 K.G. Hongaarsche 4) 45 K.G. Zuid-Russische. Van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3 Canada. 5) De jaargemiddelden zijn berekend uit de gemiddelde prijzen van April, Mei en Juni van

VAN GROOTHANDELSPRIJZEN.

BOUWMATERIALEN								KOLONIALE PRODUCTEN											
VURENHOUT basis 7" f.o.b. Zweden/Finland per standaard van 4.672 M ³ .		STEENEN				CACAO G.F. Accra per 50 K.G. c.i.f. Nederland		COPRA Ned.-Ind. f.m.s. per 100 K.G. Amsterdam		KOFFIE Robusta Locoprijzen Rotterdam per 1/2 K.G.		RUBBER ¹⁾ Standaard Ribbed Smoked Sheets loco Londen per lb.		SUIKER Witte kristal-suiker loco R'dam/A'dam per 100 K.G.		THEE Af. N.-I. thee. A'dam gem. pr. Java- en Sumatrathee p. 1/2 KG.			
f.	%	f.	%	f.	%	sh.	%	f.	%	cts.	%	Sh.	%	f.	%	cts.	%		
159,75	100	15,50	100,0	19,—	100,0	42/6	100,0	35,87 ^s	100,0	61,375	100,0	2/11,625	100,0	18,75	100,0	84,5	100,0		

N.B. Alle Pondennoteringen vanaf 21 Sept. '31 zijn op goudbasis omgerekend

Een enkele scheepslading ruwzuiker kon in Engeland kopers vinden tot circa Sh. 5/11½.

Ook de Londensche termijnmarkt verliep zeer rustig. In de noteeringen kwam zoo goed als geen wijziging, behalve voor Mei-termijn, welke onder druk van liquidaties ietwat afbrokkelde.

De zichtbare voorraden zijn volgens Czarnikow:

	1933	1932	1931
	tons	tons	tons
Duitschland 1/3	1.118.000	1.533.000	1.766.000
Tsjecho-Slowakije 1/3	485.000	672.000	791.000
Frankrijk 1/3	662.000	688.000	833.000
Nederland 1/3	272.000	269.000	291.000
België 1/3	180.000	170.000	193.000
Hongarije 1/3	90.000	89.000	119.000
Polen 1/3	403.000	390.000	570.000
U.K. 1/3 geïmp. suiker...	422.000	191.000	280.000
„ 1/3 Binnenl. „	103.000	12.000	115.000
Europa.....	3.735.000	4.014.000	4.958.000
V. S. alle havens 25/2	298.000	355.000	464.000
Cubaansche havens 25/2	663.000	956.000	1.215.000
Cuba binnenl. 25/2, geraamd	1.430.000	1.530.000	1.500.000
Java 1/3	2.654.000	1.843.000	857.000
Totaal.....	8.780.000	8.698.000	8.994.000
waarvan geblokkeerd	3.257.000	1.944.000	1.936.000
Beschikbaar	5.523.000	6.754.000	7.058.000

De N.I.V.A.S. verkocht op Java circa 4000 tons Superieur en circa 1000 tons bruine suiker.

Hier te lande verkeerde de markt in één doen. De noteeringen op de Amsterdamsche termijnmarkt luidenden gedurende de geheele week als volgt: Mei f 57/8, Aug. f 6½, Dec. f 6¾ en Maart f 6¾.

KOFFIE.

Bij de nog steeds aanhoudende kalme stemming bleven in de afgelopen week de kost- en vrachtaanbiedingen van Brazilië in de meeste gevallen onveranderd, doch van enkele afladers liepen zij nog een fractie terug. Nederlandsch-Indië was met de cif-aanbiedingen der ongewasschen Sumatra Robusta-soorten ½ a ¾ ct. per ½ K.G. lager, waartegenover gewasschen Robusta eer iets hooger liep. Bij de uiterst kleine voorraden dezer koffie's in het productieland was het aanbod in de eerste hand echter zeer beperkt.

De gisteren bekend gemaakte statistiek van Brazilië wijst uit, dat de verschepingen zoowel als de verkoopen in de vorige week buitengewoon klein zijn geweest. Verscheept werden van Santos naar Europa 38.000 balen tegen 52.000 balen in de week daarvoor en naar de Vereenigde Staten 63.000 balen tegen 181.000 balen. Van Rio werden verscheept naar Europa 20.000 balen tegen 32.000 balen en naar de Vereenigde Staten 15.000 balen tegen 24.000 balen. De verkoopen van Santos bedroegen naar Europa 47.000 balen tegen 49.000 balen en naar de Vereenigde Staten 63.000 balen tegen 172.000 balen.

Als vernietigd in de vorige week worden opgegeven 27.000 balen te Rio, 76.000 balen te Santos en 9000 balen te Victoria, tezamen 112.000 balen.

Verder werd in de afgelopen week geen nieuws uit het groote productieland ontvangen. De geringe omvang van den Braziliaanschen uitvoer, waarop hierboven reeds is gewezen, is een aanwijzing opnieuw, dat de geheele export van het loopende oogstjaar zeer teleurstellende cijfers zal leveren en dat de opbrengst van het extra-uitvoerrecht diensgevolge belangrijk lager zal zijn dan aanvankelijk werd verwacht. Hoe het Nationale Koffie-Departement onder deze omstandigheden meent de geweldige vernietigingsplannen, waarover in de laatste Overzichten reeds is geschreven, tot uitvoering te kunnen brengen, blijft een raadsel. In Europa en in Amerika staat de geheele handel dan ook uiterst sceptisch tegenover deze schoone Braziliaansche toekomstdroom.

De kost- en vrachtaanbiedingen van Santos zijn op het oogenblik voor gewoon goed beschreven Superior Santos op prompte verscheping ongeveer \$ 9.60 à 9.80 per cwt. en voor dito Prime ongeveer \$ 9.80 à 10.05, terwijl zij voor Rio type New-York 7 met beschrijving, prompte verscheping, zijn \$ 8.40 à 8.50.

Van Nederlandsch-Indië waren de uitklaringen van Java, Sumatra en Celebes in de maand Februari 27.839 balen tegen 60.378 balen in dezelfde maand van 1932. Sedert 1 Januari bedroegen zij 78.092 balen tegen 136.933 balen verleden jaar.

De prijzen in de eerste hand in Nederlandsch-Indië zijn op het oogenblik aan te nemen op:

Palembang Robusta, April-verscheping, 17 ct.; Benkoelen

Robusta, April-verscheping, 17¼ ct.; Mandheling Robusta, April-verscheping, 18¼ ct.; W.I.B. f.a.q. Robusta, April-verscheping, 22¼ ct., alles per ½ K.G. cif, uitgeleverd gewicht, netto contant.

De noteeringen aan de Rotterdamsche termijnmarkt bleven onveranderd; alleen Maart 1934 liep ½ ct. terug. April noteert thans alhier 19, Mei 18¼, September 17¼, December 17 en Maart 1934 — 167/8 ct. per ½ K.G.

Van loco bleven de officieele noteeringen onveranderd 27 ct. per ½ K.G. voor Superior Santos en 23½ ct. voor Robusta.

De slotnoteeringen te New-York waren:

	Gemengd contract (basis Rio No. 7)				Santos contract (basis Santos No. 4)			
	Mei	Sept.	Dec.	Mrt.	Mei	Sept.	Dec.	Mrt.
10 April	\$ 5.42	5.16	5.08	5.—	8.01	7.38	7.26	7.18
3 April	5.34	4.99	4.92	—	7.71	7.16	7.07	7.01
27 Maart	5.30	4.98	4.91	—	7.64	7.13	7.04	—
20 Maart	5.55	5.35	5.28	—	8.03	7.60	7.51	—

De dezer dagen verschenen Statistiek van de Firma G. Duuring & Zoon te Rotterdam geeft aan, dat in Maart de aanvoer geweest is als volgt:

	1933	1932	1931
	bn.	bn.	bn.
in Europa	1.077.000	1.061.000	1.420.000
.. Ver. Staten van Amerika	1.042.000	1.043.000	1.259.000
Totaal.....	2.119.000	2.104.000	2.679.000

De Aanvoeren in Europa en in Amerika tezamen gedurende de eerste drie maanden van het jaar bedroegen 5.857.000 balen tegen 6.280.000 balen in 1932 en 7.202.000 balen in 1931.

De Afleveringen in Maart waren:

	1933	1932	1931
	bn.	bn.	bn.
in Europa	867.000	914.000	1.113.000
.. Ver. Staten van Amerika	1.115.000	1.106.000	1.272.000
Totaal.....	1.982.000	2.020.000	2.385.000

De Afleveringen in Europa en in Amerika tezamen gedurende de eerste drie maanden van het jaar waren 5.473.000 balen tegen 6.142.000 balen in 1932 en 6.478.000 balen in 1931.

Vanaf 1 Juli tot 31 Maart waren de Aanvoeren in Europa en in Amerika tezamen 14.588.000 balen tegen 17.488.000 balen in 1931/32 en 17.650.000 balen in 1930/31, terwijl de Afleveringen bedroegen 16.014.000 balen tegen 17.107.000 balen in 1931/32 en 17.370.000 balen in 1930/31.

De zichtbare voorraad was op 1 April in Europa 1.866.000 balen tegen 1.656.000 balen op 1 Maart. In Amerika bedroeg hij 1.253.000 balen tegen 1.326.000 balen op 1 Maart. In Europa en in Amerika tezamen was de zichtbare voorraad dus op 1 April 3.119.000 balen tegen 2.982.000 balen op 1 Maart. Hij bedroeg op 1 April 1932 — 4.192.000 balen en op 1 April 1931 3.243.000 balen.

De zichtbare wereldvoorraad was op 1 April 6.096.000 balen tegen 5.768.000 balen op 1 Maart en 6.548.000 balen verleden jaar (in deze cijfers zijn niet begrepen de voorraden in het binnenland van Brazilië, waarvan het cijfer van 1 April nog niet bekend is, doch die op 1 Maart bedroegen 17.550.000 balen en op 1 April 1932 — 27.844.000 balen).

Rotterdam, 11 April 1933..

IJZER

De vraag op de exportmarkt voor ruwijzer laat zeer veel te wenschen over. De noteering van Lux 3 voor de exportmarkt is den laatsten tijd aan eenige schommeling onderhevig geweest, het niveau is de beide laatste maanden iets gestegen nl. van 33/6 goud fob. Antwerpen aan het begin van Februari tot 35/4½ aan het einde van Maart. De exportmarkt wordt in géén enkel opzicht gesteund door de Fransche markt. Met den omzet van gieterij-ijzer in Frankrijk gaat het bepaald slecht. Nu de besprekingen tusschen de producenten telkens mislukken, maken de gieterijen geen haast in hun behoefte te voorzien. De algemeene noteering is nog altijd 200 frs. basis Longwy voor P.L. No. 3, doch zaken worden op een lager peil gedaan.

De verkoop van Cleveland-ijzer wordt gaandeweg uitgebreid, zoowel aan de Tees als in Schotland en zelfs op de exportmarkt. De productie is begin April met die van eenige hoogovens uitgebreid. Prijzen zijn onveranderd 62/6 franco Tees en 59/9 franco Falkirk. Op de exportmarkt wordt tegen een prijs, die ver onder dit niveau ligt, aangeboden.

De stemming op de staalmarkt is de laatste weken iets gunstiger tengevolge van nieuwe vraag uit Scandinavië en de Levant. De prijzen heeft men echter niet altijd kunnen handhaven. Stafijzer noteert momenteel 46/- goud fob. Antwerpen.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

GEVESTIGD TE AMSTERDAM

Maandstaat op 31 Maart 1933

DEBET

Aandeelhouders nog te storten 90 pCt. op aandeelen B waarvoor waarborg gedeponeed	f	421.200,—
Deelnemingen in diverse ondernemingen	"	3.107.542,58
Effecten van Aandeelhouders ten eigen gebruike	"	27.062.600,—
Kassa en Kassiers	"	8.484.670,99
Wissels en Coupons	"	17.717.720,64
Nederl. Schatkistbiljetten en -Promessen	"	37.129.610,67
Bankiers in Binnen- en Buitenland	"	8.577.846,65
Eigen Effecten en Syndicaten	"	11.497.723,69
Effecten van het Zieken- en Pensioenfonds	"	3.032.240,70
Prolongatiën gegeven	"	10.545.255,—
Debiteuren	f	130.813.428,87
af: loopende Promessen	"	7.915.000,—
		<hr/>
	"	128.898.428,87
Gebouwen	"	8.000.000,—
		<hr/>
Totaal	f	264.474.839,79

CREDIT

Kapitaal	f	40.000.000,—
Reservefonds	"	17.000.000,—
Aandeelhouders voor gedeponeede Effecten als waarborg voor 90 pCt. storting op aandeelen B	f	421.200,—
in Leen-Depot	"	26.641.400,—
		<hr/>
	"	27.062.600,—
Zieken- en Pensioenfonds	"	6.316.357,67
Deposito's	"	67.334.506,81
Saldo te ontvangen en te leveren Effecten	"	1.333.348,90
Crediteuren	f	96.924.702,28
" voor gelden in het Buitenland	"	4.946.971,34
		<hr/>
	"	101.871.673,62
De Nederlandsche Bank	"	1.383.610,42
Te betalen Wissels	"	695.655,92
Geaccepteerd door derden	"	233.814,09
Diverse Rekeningen	"	1.243.272,36
		<hr/>
Totaal	f	264.474.839,79

NEDERLANDSCH INDISCHE HANDELSBANK, N.V.

AMSTERDAM

'S-GRAVENHAGE

ROTTERDAM

BATAVIA

AMOY, AMPENAN, BANDOENG, BOMBAY, CALCUTTA, CHERIBON, GORONTALO, HONGKONG, KOBE, MAKASSAR, MEDAN, MENADO, PALEMBANG, PASSOEROEAN, PEKALONGAN, PROBOLINGGO, SEMARANG, SHANGHAI, SINGAPORE, SOERABAYA, TEGAL, TELOK BETONG, TJILATJAP, TOKIO, WELTEVREDEN

DE NEDERLANDSCHE WERKGEVER

Wekelijksch Orgaan v/h. Verbond
van Nederlandsche Werkgevers

VERANTWOORDELIJKE REDACTIE:
Mr. P. W. J. H. CORT VAN DER
LINDEN EN Mr. A. N. MOLENAAR

ABONNEMENTS-
PRIJS VOOR
NIET LEDEN
f6.— PER JAAR

Vraagt proefexemplaren bij het
Secretariaat: Kneuterdijk 8,
Telefoon No. 17510. Den Haag

Verschenen:

HET LOON- VRAAGSTUK

Beschouwingen over het
loonvraagstuk in het alge-
meen en over de solida-
ristische theorieën betref-
fende het „rechtvaardig“
loon in het bijzonder

door

Dr. Ir. J. G. J. C. NIEUWENHUIS

Electrotechnisch Ingenieur. Dir.
v. h. Gemeentelijk Trambedrijf
in Rotterdam

PRIJS . . . . . f 3.90

Bij den Boekhandel verkrijgbaar

**NIJGH & VAN DITMAR N.V.
ROTTERDAM**

HET SPAARKASBEDRIJF IN NEDERLAND

dóór JAC. WIJNANDS
Accountant (Lid Ver. van Ned. Acc.)

PRIJS: GEBONDEN f 4.90

Buitengewoon uitgebreid en interessant behandelt de schrijver het hoofdstuk over het administratieloon. Interessant is hetgeen de schrijver zegt over afkoop. Resumeerende kan niet anders worden gezegd dan dat de schrijver door publicatie van zijn studie uitstekend werk heeft gedaan en dat zij voorziet in een leemte. Thans hebben de besturen van spaarkasondernemingen een vakkundig geschreven werk, waaruit zij veel kunnen leeren. *Het Vakblad voor Assurantiewezen.*

Inderdaad voorziet dit werk in een behoefte, nu het Spaarkaswezen in de laatste tien jaar een bijzonder groote vlucht heeft genomen en er, vooral omtrent de eigenlijke werking van een spaarverzekering soms nog zoo geheel verkeerde opvattingen heerschen. Een nuttig boek met vele en interessante gegevens. *Nieuwe Rott. Courant.*

Verkrijgbaar bij den Boekhandel

NIJGH & VAN DITMAR N.V. — ROTTERDAM

Nijgh & Van Ditmar N.V.

UITGEVERS

ROTTERDAM

Wijnhaven No. 113

Telef. 27840 (vier lijnen)

Belast zich met het
verzorgen van uit-
gaven en tijdschrif-
ten op elk gebied